

Stichting Justice Square

R A P O R :

TÜRKİYE'DE DENETİMLİ SERBESTLİK SİSTEMİNDE YAŞANAN HUKUKSUZ VE AYRIMCI UYGULAMALAR

TÜRKİYE'DE DENETİMLİ SERBESTLİK SİSTEMİNDE YAŞANAN
HUKUKSUZ ve AYRIMCI UYGULAMALAR

Dizgi ve Yayın: Stichting Justice Square Yayınları

COPYRIGHT © Stichting Justice Square Yayınları 2024

Bu eserin tüm yayın hakları **Stichting Justice Square'e** aittir. Eserde yer alan metin ve resimlerin, Stichting Justice Square'in önceden yazılı izni olmaksızın, elektronik, mekanik, fotokopi ya da herhangi bir kayıt sistemi ile çoğaltılması, yayımlanması ve depolanması yasaktır.

Mevcut çalışma Stichting Justice Square bünyesinde kurulan Akademik Çalışmalar Grubu tarafından hazırlanmıştır.

İletişim:

Web: www.justicesquare.org

Email: info@justicesquare.org

Twitter: @SJusticeSquare

Instagram: @jjusticesquare

HAKKIMIZDA

Türk hukukçular tarafından Amsterdam-Hollanda merkezli kurulan **Stichting Justice Square** temel insan hakları ve yaşanan hak ihlalleri konularında farkındalık oluşturmak ve bu alanda mücadele etmek için faaliyet yürüten bir sivil toplum kuruluşudur.

www.justicesquare.org

İÇİNDEKİLER

İÇİNDEKİLER	4
GİRİŞ	5
I. İNFAZ SİSTEMİNDE TERÖR HÜKÜMLÜLERİNİN DENETİMLİ SERBESTLİK VE KOŞULLU SALIVERİLMEDEN FAYDALANMASINA İLİŞKİN TEMEL ESASLAR	7
A. GENEL OLARAK	7
B. TÜRK HUKUKUNDA TERÖR HÜKÜMLÜLERİ BAKIMINDAN DENETİMLİ SERBESTLİK VE KOŞULLU SALIVERİLMENİN KOŞULLARI	8
C. HÜKÜMLÜLERİN MENSUP OLDUKLARI ÖRGÜTTEN AYRILDIĞININ TESPİTİ (SAMİMİYETİN TASDİKİ) KARARLARININ HUKUKİ NİTELİĞİ	12
II. TERÖR HÜKÜMLÜLERİNİN CEZALARININ İNFAZINDA YAŞANAN GÜNCEL SORUNLAR	15
A. HÜKÜMLÜLERİN MENSUP OLDUKLARI ÖRGÜTTEN AYRILDIĞININ TESPİTİ (SAMİMİYETİN TASDİKİ) KARARLARININ ORTAYA ÇIKARDIĞI SORUNLAR	15
B. HÜKÜMLÜNÜN İŞLEDİĞİ SUÇTAN DOLAYI PİŞMANLIK DUYMASI KOŞULUNDAN KAYNAKLI YAŞANAN SORUNLAR	21
C. CEZAEVİ İDARE VE GÖZLEM KURULU KARARLARININ GEREKÇESİZ OLMASI .	25
D. CEZAEVİ İDARE VE GÖZLEM KURULU KARARLARINA KARŞI ETKİLİ BİR İÇ HUKUK YOLUNUN OLMAMASI	30
a. İnfaz Hakimliğinden Kaynaklı Ortaya Çıkan Sorunlar	31
b. Ağır Ceza Mahkemesinden Kaynaklı Sorunlar	34
c. Yargıtay'ın Hukuka Aykırı Kararlara Meşruiyet Kazandırması	35
d. Anayasa Mahkemesi'nin Bireysel Başvuruları Esastan İncelememesi	37
e. Türkiye İnsan Hakları ve Eşitlik Kurumu'nun (TİHEK) Denetim Yapmaktan Kaçınması	40
E. HUKUKA AYKIRI OLARAK HASTA HÜKÜMLÜLERİN DENETİMLİ SERBESTLİK VE KOŞULLU SALIVERİLME HAKLARININ İHLAL EDİLMESİ	41
a. Kansere Hastası Hakim Mustafa Başer'in Ölümle İmtihanı	42
B. 84 Yaşında Ağır Hasta Hükümlü Halil Karakoç'un Keyfi Olarak Denetimli Serbestlikten Mahrum Bırakılması	43
c. Cezaevinde 4 Ameliyat Geçiren Avukat Ali Odabaşı'nın Denetimli Serbestlik ve Koşullu Salıverilme Hakkından Mahrum Bırakılması	44
d. Malezya'dan Kaçırılarak Getirilen İsmet Özçelik'in Hasta Olmasına Rağmen Zeytin Çekirdeğinden Tespih Yaptığı İçin Denetimli Serbestlikten Mahrum Bırakılması	46
e. Denetimli Serbestlik Beklerken Vefat Eden Adil Somalı	46
F. AVRUPA İNSAN HAKLARI MAHKEMESİ'NİN KONUYA BAKIŞ AÇISI	47
G. ULUSAL VE ULUSLARARASI İNSAN HAKLARI KURULUŞLARININ TÜRKİYE'DEKİ DENETİMLİ SERBESTLİK UYGULAMALARINA İLİŞKİN GÖRÜŞ VE ELEŞTİRİLERİ	48
SONUÇ	52

GİRİŞ

Türkiye’de 15 Temmuz darbe girişimiyle birlikte devlet politikası haline gelen hukuksuz ve ayrımcı devlet uygulamaları toplumda ve devlet kurumlarında çeşitli şekillerde varlıklarını göstermektedir. Özellikle siyasi soruşturmalar ve terör yargılamalarının Anayasa ve evrensel hukuk ilkelerinden uzak bir yargılama yöntemiyle sonuçlandırıldığı AİHM tarafından verilen birçok kararla teyit edilmiştir. Bu karların en belirgin olanı ise Yalçinkaya/Türkiye kararıdır.¹ AİHM Türkiye’deki terör yargılamalarındaki belirsizliklere ve keyfiliklere yönelik ağır bir itham niteliğindeki² Yalçinkaya kararı ile terör yargılamaları bakımından Türk yargısının ne kadar yanlış yolda olduğunu göstermiş ve bir an önce hukuka dönülmesi çağrısı yapmıştır. Türk yargısı ve son dönem terör yargılamaları için bir dönüm noktası ve milat niteliğindeki kararda özellikle AİHS’nin 7. maddesi bağlamında suç ve cezaların kanuniliği ilkesinin ve 6. maddesi bağlamında adil yargılanma hakkının sistematik ihlal edildiğine karar verilmiştir.

Türk yargısının sistematik olarak Anayasa’ya, AİHS’ye ve evrensel hukuki ilkelerine aykırı yargılamaları neticesinde verilen birçok karar, maalesef Bölge Adliye Mahkemeleri ve Yargıtay’ın matbu ve gerekçe içermeyen kararlarıyla kesinleşmiştir. Kesinleşmiş olan bu hukuksuz kararların infazı süreci de maalesef hukuksuz ve ayrımcı uygulamalara maruz kalmaktadır. Başta Gülen Hareketine mensup olanlar olmak üzere terör yargılamalarından mahkumiyeti kesinleşenlere yönelik cezaevlerinde sistematik, planlı, hukuksuz, keyfi ve ayrımcı rejim uygulamalarına gidildiği ve bu yönde kararlar verildiği görülmektedir.

Terör hükümlülerinin, Anayasa ve AİHS’ye aykırı olarak keyfi, hukuksuz, sistematik ve planlı bir şekilde başta denetimli serbestlik ve koşullu salıverilme olmak üzere birçok haktan mahrum bırakıldıkları görülmektedir. OHAL süreci ve sonrasında çıkarılan bir kısım düzenlemeler gerekçe gösterilerek insanların cezaevlerinden tahliye edilmelerinin önüne geçilmektedir.

Stichting Justice Square bünyesinde yapılan bu çalışmada, Türkiye’de özellikle cezaevlerinde terör hükümlülerine yönelik keyfi, hukuksuz, sistematik ve

¹ Case Of Yüksel Yalçinkaya V. Türkiye, Application no.15669/20, 26.09.2023, <https://hudoc.echr.coe.int/eng#%7B%22appno%22:%5B%2215669/20%22%5D,%22itemid%22:%5B%22001-227636%22%5D%7D>

² Popova, Maria: “Teacher Yüksel Yalçinkaya v. Türkiye”, 27.12.2023, <https://brokenchalk.org/teacher-yuksel-yalcinkaya-v-turkiye/>,

planlı ayrımcı uygulamalar, mevcut ulusal ve uluslararası mevzuat hükümleri çerçevesinde ele alınacaktır. Çalışmada özellikle 5275 sayılı Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı Hakkındaki Kanun uyarınca, koşullu salıverilmelerine bir yıl veya daha az süre kalan terör suçu hükümlülerinin, cezalarının koşullu salıverilmelerine kadar olan kısmını, denetimli serbestlik tedbiri uygulanmak suretiyle cezaevi dışında geçirebilmelerinin, Cezaevi İdare ve Gözlem Kurullarının sübjektif ve gerekçesiz değerlendirme raporları veya kararları nedeniyle engellenmesinden kaynaklanan hak ihlallerine yer verilecektir.

Çalışma kapsamında kamuoyuna mal olan ve açık kaynaklar tarafından teyit edilen vakalara da yer verilecektir. Ayrıca yeri geldikçe bu vakalara ilişkin ulusal ve uluslararası kurum ve kuruluşların hazırladığı raporlara ve verdikleri kararlara da yer verilecektir. Ancak bilinmelidir ki, bu raporda bahsedilenlerin ötesinde birçok vaka bulunmaktadır. Ancak, yeterli açık kaynak bulunmaması ve Türkiye'deki korku iklimi nedeniyle mağdurlar, haklarında verilen hukuksuz kararları paylaşmaktan dahi korktukları için diğer vakalar bu rapora dahil edilmemiştir.

I. İNFAZ SİSTEMİNDE TERÖR HÜKÜMLÜLERİNİN DENETİMLİ SERBESTLİK ve KOŞULLU SALIVERİLMEDEN FAYDALANMASINA İLİŞKİN TEMEL ESASLAR

A. GENEL OLARAK

Anayasa, yasalar ve evrensel hukuk ilkeleri gereğince cezaların; infazda eşitlik ilkesi, ayrımcılık yasağı ve insan onuruna uygun koşullarda infaz edilmesi gerekmektedir. Hükümlülerin infaz sürecinde bir ayrımcılığa uğramadan ve insani koşullarda cezalarını infaz etmeleri devletin temel yükümlülüğüdür. Genel kural bu olmakla birlikte maalesef Türkiye’de, terör suçlarından cezaları kesinleşen hükümlüler şartlı tahliye ve denetimli serbestlik haklarından yararlanılmamak suretiyle mağdur edilmektedir. Cezaevi idarelerinin keyfi şekilde verdikleri hükümlünün iyi halli olmadığına dair değerlendirme raporlarıyla birçok hükümlü denetimli serbestlik ve şartlı tahliyeden yararlanması engellenmektedir.

15 Nisan 2020’de yürürlüğe giren 7242 sayılı Yasa ile başta 5275 sayılı Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı Hakkında Kanun (İnfaz Kanunu) olmak üzere Türk Ceza Kanunu (TCK), Ceza Muhakemesi Kanunu (CMK), İnfaz Hâkimliği Kanunu gibi temel yasalarda önemli değişiklikler yapılmıştır.³ Bir amacı cezaevlerinin boşaltılması da olan bu Yasa ile terör suçları dışındaki suçlardan hükümlüler için lehe, terör suçlarından hükümlüler için ise aleyhe düzenlemelere yer verilmiştir.⁴

7242 sayılı Kanun ile, 5275 sayılı Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı Hakkındaki Kanun’un 14, 89, 105/A maddeleri değiştirilmiş, terör suçlusu hükümlülerin, cezalarının koşullu salıverilme tarihine kadar olan kısmının denetimli serbestlik tedbiri uygulanmak suretiyle infazına karar verilebilmesi için aranan şartlara eklemeler yapılmıştır. İnfaz hâkimliklerinin kuruluş ve yetkilerini düzenleyen 4675 sayılı Kanun hükümleri de yeniden düzenlenmiş ve koşullu salıverilmeye ilişkin kararları verme yetkisi, hükmü veren, 3 kişiden oluşan Ağır Ceza Mahkemesinden alınarak tek kişilik infaz hakimliklerine verilmiştir.

³ Resmi Gazete, Ceza Ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı Hakkında Kanun İle Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun, Kanun No. 7242, Kabul Tarihi: 14/4/2020, resmigazete.gov.tr/eskiler/2020/04/20200415-16.htm

⁴ MEDEL: “Conditional Release and De Facto Criminal Courts in Türkiye”, <https://medelnet.eu/wp-content/uploads/2024/05/conditional-release-report.pdf>

Bilindiği üzere, 15.07.2016 tarihi sonrasında, Türk hükümeti ve yargısı “FETÖ” olarak adlandırdığı kişilere yönelik olarak çok yoğun bir şekilde soruşturma ve kovuşturmalara başlamış ve şu ana kadar hakim-savcı, gazeteci, akademisyen, öğretmen, doktor, esnaf, ev hanımı, öğrenci vb. yaklaşık 150.000 kişi terör suçlusu olarak mahkum edilmiştir.⁵ 7242 sayılı Kanun ile başta 5275 sayılı Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı Hakkındaki Kanun olmak üzere birçok kanunda önemli değişiklikler yapılmıştır. Bu noktada koşullu salıverilmelerine 1 yıl veya daha az süre kalanların denetimli serbestlik süreçlerini zorlaştırıcı ve cezaevi idare ve gözlem kurullarına geniş ve keyfi takdir hakkı tanıyan bu düzenlemelerin amacının bu kişilerin bu kanuni haklarının engellenmesi olduğunu düşündürmektedir.

B. TÜRK HUKUKUNDA TERÖR HÜKÜMLÜLERİ BAKIMINDAN DENETİMLİ SERBESTLİK VE KOŞULLU SALIVERİLMENİN KOŞULLARI

Koşullu salıverilme, mahkûm edildiği hürriyeti bağlayıcı cezasından, kanunun gösterdiği bir bölümünü iyi hâl ile ve kurallara tam uyarak geçirmiş olan hükümlünün, konulmuş olan şartlara uymadığı takdirde geri alınması şartı ile, mahkûmiyet süresini tamamı ile bitirmeden, merciince alınacak bir kararla salıverilmesini ve böylece serbest hayata dönmesini ya da bu hayata geçişinin kolaylaştırılmasını sağlayan bir kurumdur.⁶ Hükümlünün koşullu salıverilme tarihinden daha önce ceza infaz kurumu dışına çıkabilmesine imkan sağlayan sistem ise denetimli serbestliktir. 5275 sayılı Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı Hakkında Kanun’un 105/A maddesinde denetimli serbestliğin genel koşulları düzenlenmiştir.

Terör suçlusu hükümlülerin, cezalarının koşullu salıverilme tarihine kadar olan kısmının denetimli serbestlik tedbiri uygulanmak suretiyle infazına karar verilebilmesi için aranan şartlar ise, 5275 sayılı Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı Hakkındaki Kanun’un 14, 89, 105/A maddeleri ile Açık Ceza İnfaz Kurumlarına Ayrılma Yönetmeliğinin 6/ç maddelerinde düzenlenmiştir. Buna göre, denetimli serbestlik için hükümlünün;

1- Koşullu salıverilmesine bir yıl veya daha az süre kalması,

⁵ “ Bakan Tunç, 15 Temmuz’u Anlattı”, 13.07.2023, <https://www.adalet.gov.tr/bakan-tunc-15-temmuz-u-anlattı#:~:text=Sonu%C3%A7lanan%20kararlara%20bakt%C4%B1%C4%9F%C4%B1m%C4%B1z%20zaman%20122,hakk%C4%B1nda%20da%20beraat%20karar%C4%B1%20verildi>

⁶ Dönmezer, Sulhi/Erman Sahir: Nazarî ve Tatbikî Ceza Hukuku, DER yayınları, 14. bası, İstanbul, 2020, Cilt III, s.285

- 2- Açık ceza infaz kurumuna ayrılmak için gerekli şartları taşıması,
 - 3- Cezaevi idare ve gözlem Kurulunca iyi halli olduğuna karar verilmesi,
 - 4- Mensup olduğu örgütten ayrıldığıının idare ve gözlem kurulu kararıyla tespit edilmesi,
 - 5- Denetimli serbestlik tedbirinin uygulanması talebinde bulunması ve
 - 6- Hükümün infazına ilişkin işlemleri yapan Cumhuriyet başsavcılığının bulunduğu yer infaz hâkimi tarafından karar verilmesi
- gerekmektedir.

Yukarıdaki şartlardan da anlaşılacağı üzere, koşullu salıverilmesine bir yıl veya daha az süre kalan terör suçlusu hükümlülerin öncelikle açık ceza infaz kurumuna ayrılmak için gerekli şartları taşıması gerekmektedir. Açık cezaevine ayrılmak için aranan en önemli şart ise , cezaevi idare ve gözlem kurulunca, hükümlünün iyi halli olduğuna dair değerlendirme kararı verilmesidir.

5275 sayılı Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı Hakkındaki Kanun'un 14. maddesine göre *"Hükümlülerin kapalı ceza infaz kurumundan açık ceza infaz kurumuna ayrılmalarına 89 uncu madde uyarınca yapılan "iyi hal değerlendirmesi" sonucunda karar verilir. Terör suçları, örgüt kurmak, yönetmek veya örgüte üye olmak suçları, örgüt faaliyeti kapsamında işlenen suçlardan mahkûm olanların kapalı ceza infaz kurumundan açık ceza infaz kurumuna ayrılmalarına ilişkin idare ve gözlem kurulu kararları, infaz hâkiminin onayından sonra uygulanır."*

5275 sayılı Kanun'un 89. maddesine göre, Cezaevi İdare ve Gözlem Kurulu, en geç 6 ayda bir, İnfazın tüm aşamalarında hükümlülerin katıldığı iyileştirme ve eğitim-öğretim programları ile spor ve sosyal faaliyetler, kültür ve sanat programları, aldığı sertifikalar, kitap okuma alışkanlığı, diğer hükümlü ve tutuklular ile ceza infaz kurumu görevlileri ve dışarıyla olan ilişkileri, işlediği suçtan dolayı duyduğu pişmanlığı, ceza infaz kurumu kuralları ile kurum bünyesindeki çalışma kurallarına uyumu ve aldığı disiplin cezalarını dikkate alarak, aşağıdaki 5 şartın gerçekleşip gerçekleşmediğini değerlendirir ve hükümlünün iyi halli olup olmadığına dair bir karar verir. Bu şartlar şunlardır;

1. Ceza infaz kurumlarının düzen ve güvenliği amacıyla konulmuş kurallara içtenlikle uyma,
2. Haklarını iyi niyetle kullanma,
3. Yükümlülüklerini eksiksiz yerine getirerek geçirmiş olma,

4. Uygulanan iyileştirme programlarına göre toplumla bütünleşmeye hazır olma ve

5. Tekrar suç işleme ve mağdura veya başkalarına zarar verme riskinin düşük olması.

Dolayısıyla hükümlünün açık ceza infaz kurumuna ayrılabilmesi, denetimli serbestlik tedbiri uygulanarak cezanın infazına ve koşullu salıverilmeye ilişkin hükümlerden yararlanabilmesi için, cezaevi idare ve gözlem kurulunca yukarıda yazılı koşullar uyarınca yapılan değerlendirme sonucu iyi halli olduğuna dair bir karar verilmesi gerekir.

5275 sayılı Kanun'un 89. maddesi ve Ceza İnfaz Kurumlarının Yönetimi ile Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı Hakkında Yönetmeliğin 22. maddesi uyarınca, terör suçluları hakkında iyi hal değerlendirmesi yapan Cezaevi İdare ve Gözlem Kurulu; Cumhuriyet başsavcısı veya belirleyeceği Cumhuriyet savcısı başkanlığında, kurum müdürü, gözlem ve sınıflandırmadan sorumlu ikinci müdür, Cumhuriyet başsavcısı tarafından belirlenen bir izleme kurulu üyesi, Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı ve Sağlık Bakanlığı il veya ilçe müdürlükleri tarafından görevlendirilen birer uzman, idare memuru, cezaevi tabibi, psikiyatrist, bir psikolog ve psiko-sosyal yardım servisinde görevli diğer unvandan bir personel, öğretmen, infaz ve koruma başmemuru, kurum müdürü tarafından teknik personel arasından seçilen bir görevliden oluşur.

Gözlem Ve Sınıflandırma Merkezleri İle Hükümlülerin Değerlendirilmesine Dair Yönetmelik'in 16. maddesinde cezaevi idare ve gözlem kurulunun inceleme ve değerlendirme esasları düzenlenmiş olup;

“ (1) Hükümlüler ceza infaz kurumlarında bulunduğu tüm aşamalarda; ceza infaz kurumlarının düzen ve güvenliği amacıyla konulmuş kurallara uyup uymadığı, haklarını iyi niyetle kullanıp kullanmadığı, yükümlülükleri eksiksiz yerine getirip getirmediği, uygulanan iyileştirme programlarına göre toplumla bütünleşmeye hazır olup olmadığı, tekrar suç işleme ve mağdura veya başkalarına zarar verme riskinin düşük olup olmadığı hususlarında; idare ve gözlem kurulu tarafından, iyi hâlin belirlenmesine esas olmak üzere bir değerlendirmeye tabi tutulur.

(2) Yapılan değerlendirmede; infazın tüm aşamalarında hükümlülerin katıldığı eğitim-öğretim, psiko-sosyal yardım ve destek programları ile sosyal ve sportif faaliyetler, kültür ve sanat programları, aldığı sertifikalar, kitap okuma alışkanlığı, diğer hükümlü ve tutuklular ile ceza infaz kurumu görevlileri ve dışarıyla olan ilişkileri, işlediği suçtan dolayı duyduğu

pişmanlığı, ceza infaz kurumu kuralları ile kurum bünyesindeki çalışma kurallarına uyumu, yükümlülüklerine riayeti, kurum güvenlik ve düzenine katkısı, aldığı disiplin cezaları ve ödüller dikkate alınır.

(3) Bulunduğu ceza infaz kurumunda kalacağı süre, altı aydan fazla olan hükümlüler hakkında yönetim, eğitim ve öğretim, psiko-sosyal yardım ile güvenlik ve gözetim servislerince “gelişim değerlendirme raporu” düzenlenir. Ancak açık ceza infaz kurumuna ayrılma, kalan cezasını denetimli serbestlik tedbiri altında infaz etme veya ceza infaz kurumundan doğrudan koşullu salıverilme tarihi öncesindeki son dönemin artık dönem olması durumunda, bu artık döneme ait değerlendirme ilgili servislerce düzenlenen gözlem değerlendirme raporuna göre yapılır.

(4) Bulunduğu ceza infaz kurumunda kalacağı süre 60 günden fazla, altı aydan az olan hükümlüler hakkında yönetim, eğitim ve öğretim, psiko-sosyal yardım ile güvenlik ve gözetim servislerince “gözlem değerlendirme raporu” düzenlenir. Ancak ceza infaz kurumunda kalma süresi 60 günden az olan hükümlü hakkında yalnızca yönetim ve psiko-sosyal yardım servisi tarafından gözlem değerlendirme raporu düzenlenir.

(5) İdare ve gözlem kurulu; hükümlü hakkındaki değerlendirmesini yaparken, ayrıntıları 30-34 maddeler arasında ayrıntılı olarak ele alınan gözlem değerlendirme ve gelişim değerlendirme raporları, risk değerlendirme raporu ile infaz dosyalarındaki tüm bilgi ve belgelere göre karar verir. Kurullar bu değerlendirme sırasında talebi üzerine veya re’sen hükümlü ile mülakat yapabilir.

(6) İdare ve gözlem kurulu; açık ceza infaz kurumuna ayrılma ve kalan cezasını denetimli serbestlik tedbiri altında infaz etme ya da koşullu salıverilme öncesindeki değerlendirmenin yapıldığı son toplantıda hükümlü hakkında inceleme ya da araştırma yapılmasına veya rapor tanzim edilmesine karar verebilir.”

Gözlem Ve Sınıflandırma Merkezleri İle Hükümlülerin Değerlendirilmesine Dair Yönetmelik’in 17. maddesine göre;

“ Kurul kararları gerekçeli olarak yazılır; karara karşı başvuru yolu, mercii, süresi ve şekli kararda açıkça belirtilir. Açık ceza infaz kurumuna ayrılmaya, kalan cezanın denetimli serbestlik tedbiri uygulanarak infazına ve ceza infaz kurumundan doğrudan koşullu salıvermeye dair değerlendirmede hükümlünün iyi hâlli olmadığına karar verilmesi durumunda, hükümlü hakkında yapılacak bir sonraki değerlendirme tarihi kararda açıkça belirtilir. Yeniden değerlendirme süresi üç aydan az, bir yıldan fazla olamaz. Hakkında olumsuz karar verilen hükümlü hakkında psiko-sosyal yardım servisi ile eğitim ve öğretim servisince hazırlanan iyileştirme planı revize edilerek hükümlüye tebliğ edilir.

İdare ve gözlem kurulunun, açık ceza infaz kuruma ayrılmaya, kalan cezanın denetimli serbestlik tedbiri uygulanarak infazına ve ceza infaz kurumundan doğrudan koşullu salıvermeye esas olumlu iyi hal değerlendirmesini içeren gerekçeli kararı; 5275 sayılı Kanun'un 107 nci maddesinin onbirinci fıkrasında yazılı "gerekçeli rapor" ile ilgili yönetmeliklerde belirtilen "değerlendirme raporu" ve "iyi hal kararı" yerine geçer."

Yönetmelik hükümlerinden de anlaşılacağı üzere hükümlüler ceza infaz kurumlarında bulunduğu tüm aşamalarda; ceza infaz kurumlarının düzen ve güvenliği amacıyla konulmuş kurallara uyup uymadığı, haklarını iyi niyetle kullanıp kullanmadığı, yükümlülükleri eksiksiz yerine getirip getirmediği, uygulanan iyileştirme programlarına göre toplumla bütünleşmeye hazır olup olmadığı, tekrar suç işleme ve mağdura veya başkalarına zarar verme riskinin düşük olup olmadığı hususlarında; idare ve gözlem kurulu tarafından, iyi hâlin belirlenmesine esas olmak üzere bir değerlendirmeye tabi tutulmaktadırlar. Bu değerlendirmeler ise infazın tüm aşamalarında hükümlülerin katıldığı sosyal, kültürel ve eğitim-öğretim programları çerçevesinde yapılacaktır. Aynı şekilde hükümlünün işlediği suçtan dolayı duyduğu pişmanlığı, ceza infaz kurumu kuralları ile kurum bünyesindeki çalışma kurallarına uyumu, yükümlülüklerine riayeti, kurum güvenlik ve düzenine katkısı, aldığı disiplin cezaları ve ödülleri de bu değerlendirmede dikkate alınacaktır.

Yönetmelikte belirlenen bu esaslar cezaevi idare ve gözlem kurulunun keyfilikten uzak ve objektif değerlendirme yapabilmesi için getirilmiş olan kriterlerdir. Ayrıca bu değerlendirmelerin hükümlünün dosyasındaki bilgi ve belgelere dayanması ve verilecek kararında gerekçeli olması gerekmektedir. Bu hususlar hukukilik denetimlin yapılabilmesi ve etkin itiraz yolunun kullanılabilmesi bakımından da bir zorunluluktur.

C. HÜKÜMLÜLERİN MENSUP OLDUKLARI ÖRGÜTTEN AYRILDIĞININ TESPİTİ (SAMİMİYETİN TASDİKİ) KARARLARININ HUKUKİ NİTELİĞİ

5275 sayılı Kanun'un 6. maddesinde hapis cezalarının infazında gözetilecek ilkeler düzenlenmiş ve hükümlülerin, anayasal haklarının, infazın temel amaçları saklı kalmak üzere, bu kanunda öngörülen kurallar uyarınca kısıtlanabileceğini ve hükümlünün kanun ve yönetmeliklerle tanınmış haklarının dokunulmazlığını sağlamak üzere cezanın infazında ve iyileştirme çabalarında kanunilik ve hukuka uygunluk ilkelerinin esas alınacağı belirtilmiştir. Ancak İnfaz Kanunu'ndaki bu temel ilkelere rağmen, terör suçlularının kapalı cezaevinden açık cezaevine geçebilmesi,

dolayısıyla da denetimli serbestlik tedbiri uygulanarak cezanın infazına ve koşullu salıverilmeye ilişkin hükümlerden yararlanabilmeleri için, kanunda yer alan şartlara ek olarak, Açık Ceza İnfaz Kurumlarına Ayrılma Yönetmeliğinin 6/ç maddesi ile *“mensup oldukları örgütten ayrıldıklarının idare ve gözlem kurulu kararıyla tespit edilmesi”* şartı da getirilmiştir.

Yönetmelikle, terör suçlularına mahsus olarak, açık ceza infaz kurumlarına ayrılmalarını zorlaştıran bu ek şarta, bir yeni şart da, uygulamada, Adalet Bakanlığı Ceza ve Tevkifevleri Genel Müdürlüğü’nün 20.04.2015 tarihli ve 66607 sayılı yazısı ile getirilmiş ve hükümlülerin örgütten ayrıldıklarını veya tarafsız konuma geçtiklerini dilekçe ile beyan etmeleri istenmiştir.

Halbuki **Açık Ceza İnfaz Kurumlarına Ayrılma Yönetmeliği’nin** 10. maddesinin yedinci fıkrasında yer alan *“Hükümlülerin talebi olmasa dahi, açık kurumda barınmalarında risk bulunmadığı takdirde ve bu Yönetmelikte belirtilen şartları taşımaları halinde idare ve gözlem kurulunun vereceği açığa ayırma kararı üzerine Cumhuriyet başsavcılığınca re’sen açık kuruma gönderilir.”* hükmü uyarınca idare ve gözlem kurulu tarafından hükümlünün örgütten ayrıldığına veya örgütle bağının bulunmadığına dair re’sen karar verilebilmesi mümkündür.

Dolayısıyla, hükümlünün açık ceza infaz kurumuna ayrılma şartlarını taşıması halinde bu yönde hükümlünün örgütten ayrıldığına veya örgütle bağının bulunmadığına dair yazılı veya sözlü beyanda bulunma ve bu nedenle açığa ayrılma talebinde bulunmasına bile gerek olmadan re’sen işlem tesis edilmesi mümkündür⁷. Aksi takdirde, iyi halli olan, disiplin cezası bulunmayan, açık cezaevine ayrılmak için gerekli süre şartı gerçekleşen, kapalı cezaevinden salıverildikten sonra suç işleme ihtimalinin düşük olduğu değerlendirilen hükümlüye kanunda yer almayan ek külfet yüklemek kanunilik ilkesine ve normlar hiyerarşisine açıkça aykırılık teşkil edecektir.⁸ Zira Kanun’da hükümlülerin örgütten ayrıldıklarını veya tarafsız konuma geçtiklerini ve bundan dolayı bağımsız bir koğuşa geçmeyi dilekçe ile beyan etmelerini zorunlu

⁷ Şen, Ersan/ Başer, Berkün Beyza: “Hükümlünün Örgütten Ayrıldığı Nasıl Tespit Edilir?”, 18.11.2020 , <https://sen.av.tr/tr/makale/hukumlunun-orgutten-ayrildigi-nasil-tespit-edilir#:~:text=bu%20h%C3%BCkme%20g%C3%B6re%3B%20iyi%20halli,karar%C4%B1%20ile%20tespit%20edilmesi%20gerekmektedir.>

⁸ Aras, Bahattin/Güverçin, Sezgin: İnfaz Hukuku, Yetkin Yayınevi, Ankara 2024, s.44; Gökçe, Fatih: “Örgüt Suçlarının İnfazında Denetimli Serbestlik Uygulaması ve Uygulamada Yaşanan Sorunlar”, Ankara Barosu Dergisi, Y.2023, S.1, s.314.

kılan bir hükmü bulunmamaktadır. Nitekim Yargıtay verdiği bir kararda⁹ *“...hükümlülerin gruplandırılarak cezaevinde barındırılmalarında, cezaevi yönetiminin yetkili olarak 5275 sayılı Kanun’un 24 ve 63. maddeleri ile Ceza İnfaz Kurumlarının Yönetimi İle Ceza Ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı Hakkında Yönetmeliğin 57/1. maddesindeki düzenlemeler kapsamında takdir hakkına sahip olduğu, terör suçundan hükümlü olanların açığa ayrılmaları için gerekli olan mensup oldukları örgütten ayrıldıkları idare ve gözlem kurulu kararıyla tespit edilmesi şartının sağlanması için hükümlünün bulunduğu koğuştan bağımsız bir koğuşa alınmasının gerekli olmadığı, bu yönde kanuni bir zorunluluk bulunmadığı gözetilmeden...”* demek suretiyle hükümlünün bağımsız bir koğuşa alınmasının gerekli olmadığına vurgu yapmıştır.¹⁰

⁹ Yargıtay 1. CD., 2021/10147 E., 2021/12401 K., 17/09/2021 T; 1. CD., 2021/12405 E., 2021/14618K., 03/12/2021 T.

¹⁰ Yargıtay 1.CD., 2021/12405E., 2021/14618K., 03/12/2021 T; 1. CD., 2021/12585E., 2021/14861K., 10/12/2021 T.

II.TERÖR HÜKÜMLÜLERİNİN CEZALARININ İNFAZINDA YAŞANAN GÜNCEL SORUNLAR

Hukuk devleti ilkesinin bir gereği olarak iyi halli olan, disiplin cezası bulunmayan, açık cezaevine ayrılmak için gerekli süre şartı gerçekleşen, örgüt bağının bulunduğu ve/veya devam ettiğine dair somut bir tespit bulunmayan hükümlünün, başkaca bir şart aranmaksızın açık ceza infaz kurumuna ayrılmasına karar verilmesi gerekir.¹¹ İnfaz sürecinde anayasal ilke olan eşitlik ilkesi ve ayrımcılık yasağına uygun olarak hükümlülerin haklarından faydalanabilmesi gerekmektedir. Bu husus devletin yükümlülüğü altındadır. Anayasa ve yasalarda bu hususlar güvence altına alınmasına rağmen uygulamada özellikle terör suçlarından hükümlü ve tutuklu bulunanlara yönelik ayrımcı uygulamaların bir devlet pratiğine döndüğü görülmektedir. Aşağıda cezaevlerinde özellikle denetimli serbestlik ve koşullu salıverilme konusunda yaşanan sorunlara vahim vakalarla birlikte yer verilecektir.

A.HÜKÜMLÜLERİN MENSUP OLDUKLARI ÖRGÜTTEN AYRILDIĞININ TESPİTİ (SAMİMİYETİN TASDİKİ) KARARLARININ ORTAYA ÇIKARDIĞI SORUNLAR

Anayasa'nın 38. maddesi uyarınca kanunilik ilkesine ve 5275 sayılı Kanun'da yer alan hapis cezalarının infazında gözetilecek ilkelere aykırı olan ve sadece terör suçlularının koşullu salıverilmelerini daha da zorlaştıran bu düzenlemeler pek çok hukuki sorunu ve uygulama farklılıklarını da beraberinde getirmiştir.

Örgüt üyeliği suçlaması ancak yargısal bir kararla tespit edilebilirken, iyi hal değerlendirmesine esas olmak üzere, bu kişinin örgütten ayrılıp ayrılmadığını idari bir kurul olan cezaevi idare ve gözlem kurulu nasıl tespit edecektir? Yönetmelikte, idare ve gözlem kurulunun, hükümlünün örgütten ayrıldığını nasıl ve hangi kriterlere göre değerlendireceği hususu düzenlenmemiştir. Bu durum da, cezaevi idare ve

¹¹ Şen, Ersan/ Başer, Berkün Beyza: "Hükümlünün Örgütten Ayrıldığı Nasıl Tespit Edilir?" 18.11.2020 , <https://sen.av.tr/tr/makale/hukumlunun-orguttan-ayrildigi-nasil-tespit-edilir#:~:text=Bu%20h%C3%BCkme%20g%C3%B6re%3B%20iyi%20halli,karar%C4%B1%20ile%20tespit%20edilmesi%20gerekmektedir.>

gözlem kurullarının birbirleriyle çelişen, cezaevinden cezaevine değişen kararlar almalarına yol açmıştır.^{12, 13}

Milletvekili Ömer Faruk Gergerlioğlu tarafından TBBMM’de de açıklandığı üzere *“Fazla su kullandın, halay çektin, şarkı söyledin, çok kitap okudun, ALES sınavına girmedin, arkadaşlarından kopmadın.”* ve benzeri gibi akıl dışı, trajikomik gerekçelerle insanların tahliye olmaları ve özgürlüklerine kavuşmaları engellenmektedir.¹⁴

Örneğin, Gülen Hareketi ile irtibatlı olduğu suçlamasıyla 6 yıl 3 ay hapis ceza verilen ve adının açıklanmasını istemeyen hükümlü, cezasını iyi halli ve disiplin cezası olmadan tamamladıktan sonra şartlı salıverilmesine 1 yıl kala denetimli serbestlik hükümleri gereği tahliyesini talep etti. Ancak Tekirdağ T Tipi Cezaevi İdare ve Gözlem Kurulu denetimli serbestlik hakkından yararlanmak isteyen bir hükümlüyü, Hürriyet ve Karar Gazetesi yazarları Sedat Ergin ile Taha Akyol gibi isimlere yazdığı ve yaşadığı hak ihlallerini anlattığı mektupları örgütsel faaliyet olarak değerlendirerek hükümlünün denetimli serbestlikten faydalanma talebini reddetti. Kurul, verdiği kararda aynı hükümlünün dönemin Ceza ve Tevkifevleri Genel Müdür Yardımcısı Namık Kemal Varol’a yazdığı mektubu da *‘örgütsel faaliyet’* kapsamında değerlendirmiştir.

Tekirdağ T Tipi Cezaevi İdare ve Gözlem Kurulu verdiği ret kararında *“Her ne kadar içeriklerinde herhangi bir suç ve suç unsuruna rastlanmadıysa da örgüt üyeleri ile irtibatının devam ettiği ‘örgütten ayrılmadığı kanaati olduğu ”* şeklinde ifadelerle yer vermiştir. Suç niteliğinde eylemi olmamasına rağmen anayasal hakkı olan ve cezaevi idaresinin denetiminden geçen mektuplaşma hakkını kullandığı için hükümlü denetimli serbestlik hakkından mahrum bırakılmıştır. Hükümlünün mektuplarında örgütsel herhangi bir ifadeye de yer vermemesine rağmen sadece mektuplaşması örgütsel eylem olarak kabul edilmiştir. Kurul bu noktada bir delilden hareket etmek yerine, önyargı ile vardığı kanaat nedeniyle hükümlünün denetimli serbestlikten faydalanması engellenmiştir.

¹² Sümer, Arif Emre: “Örgütlü Suçlar İçin Öngörülen İnfaz Rejimine İlişkin Ayrık Düzenlemelerin Anayasa Mahkemesi Kararları Işığında Değerlendirilmesi,” Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi 30, no. 2 (2022): 652

¹³ Şen, Ersan/ Başer, Berkün Beyza: “Hükümlünün Örgütten Ayrıldığı Nasıl Tespit Edilir?” 18.11.2020 , <https://sen.av.tr/tr/makale/hukumlunun-orgutten-ayrildigi-nasil-tespit-edilir#:~:text=Bu%20h%C3%Bckme%20g%C3%B6re%3B%20iyi%20halli,karar%C4%B1%20ile%20tespit%20edilmesi%20gerekmektedir>

¹⁴ Türkiye Büyük Millet Meclisi T u t a n a k D e r g i s i , 13’üncü Birleşim, 27 Ekim 2022 Perşembe, <https://www5.tbmm.gov.tr/tutanak/donem27/yil6/ham/b01301h.htm>

Hakimliğinin kararındaki gerekçeye göre; Mahkememizce yapılan inceleme neticesinde, dosya içerisindeki Kurum tarafından yapılan incelemeye dair tarih ve karar sayılı İdare ve Gözlem Kurulu kararı ile; hükümlünün terör örgütüne üye olma suçundan hükümlü Süheyla Kılıçarslan, Ersin Kuşku, Oğuz Aslan Özen, Numan Altay, Doğan Sefer, Taha Akyol, Sedat Ergin ve Namık Kemal Varol ile mektup şeklinde görüşmelerinin olduğunun tespit edildiğinin ve bu kişiler ile görüşmelerinin örgüt kapsamındaki bağlılığı devam niteliğinde olacağı kabul edilmekle sanığın atılı Fetö/PDY silahlı terör örgütünden ayrılış durumunun tespit edilemeyeceği şeklindeki durum dikkate alınmakla, verilen kararın usul ve yasaya uygun olduğu görülmekle, hükümlü/tutuklu in itirazının reddine dair karar verilmiştir.

H Ü K Ü M; Gerekçesi yukarıda açıklandığı üzere;

Tekirdağ 2. İnfaz Hakimliği'nin tarih esas karar sayılı kararının usul ve yasaya uygun olduğu, herhangi bir usul ve yasa hükmüne aykırılık bulunmadığı anlaşıldığından yerinde görülmeyen **İTİRAZIN REDDİNE,**

Karar örneğinin, Tekirdağ 2. İnfaz Hakimliği'nce itiraz edene tebliğine,

Karar ile birlikte dosyanın gereği yapılmak üzere Tekirdağ 2. İnfaz Hakimliği'ne **İADESİNE,**

Dosya üzerinde yapılan inceleme sonunda, C. Savcısının görüşüne uygun ve kesin olmak üzere oybirliği ile karar verildi.

İdare ve gözlem kurulunun bu hukuksuz kararına karşı hükümlünün önce infaz hakimliğine sonra da Tekirdağ 1. Ağır Ceza Mahkemesi'ne yaptığı itirazlar da aynı gerekçelerle kabul reddedildi. Tekirdağ 1. Ağır Ceza Mahkemesi'nin ret kararında Cezaevi İdare ve Gözlem Kurulu'nun gerekçelerine yer verilerek "Mahkememizce yapılan inceleme neticesinde, dosya içerisindeki kurum tarafından yapılan incelemeye dair İdare ve Gözlem Kurulu kararıyla; hükümlünün terör örgütüne üye olma suçundan hükümlü Süheyla Kılıçarslan, Ersin Kuşku, Oğuz Aslan Özen, Numan Altay, Doğan Sefer ile Taha Akyol, Sedat Ergin ve **Namık Kemal Varol** ile mektup şeklinde görüşmelerinin olduğunun tespit edildiğinin ve bu kişiler ile görüşmelerinin örgüt kapsamındaki bağlılığı devam niteliğinde olacağı kabul edilmekle sanığın atılı FETÖ/PDY silahlı terör örgütünden ayrılış durumunun tespit edilemeyeceği şeklinde durum dikkate alınmakla, verilen kararın usul ve yasaya uygun olduğu" denilmek suretiyle itirazın reddine karar verilmiştir. Hükümlü bütün itirazlarının haksız ve gerekçesiz reddi nedeniyle denetimli serbestlikten faydalandırılmadan cezasını infaz ederek tahliye olabilmıştır¹⁵.

Bir diğer sorun; yargılamanın tüm aşamalarında örgütle bağıyı reddeden, ancak örgütlü suçlardan mahkum edilen hükümlülerin, örgütten ayrıldığına dair karar verilebilmesi için örgütten ayrıldığına dair beyanda bulunmasının zorunlu tutulması, bu zorunluluğu yerine getirmeyen hükümlülerin ise açık ceza infaz kurumuna ayrılma ve denetimli serbestlikten faydalanma haklarını

¹⁵ Tr724 Haber, "Gazeteci Sedat Ergin ve Taha Akyol'a mektup göndermek 'örgütsel faaliyet' sayıldı", 1 Temmuz 2023, <https://www.tr724.com/gazeteci-sedat-ergin-ve-taha-akyola-mektup-gondermek-orgutsel-faaliyet-sayildi/>

kullanamamasıdır. Yargılama sürecinde örgütlü suça dair kabulü olmayan, herhangi bir örgüte mensup olduğu ve/veya örgüt adına suç işlediği iddialarını reddeden hükümlülerin, açık cezaevine ayrılması için örgütten ayrıldığına veya tarafsız konuma geçtiğine dair beyanda bulunmasının şart koşulması, hükümlünün geçmişe dönük olarak suçu kabul etmesi ve kendisi aleyhine beyanda bulunmaya zorlanması anlamına gelir ki, bu da Anayasa'nın 38/5. maddesinde yer alan; *"Hiç kimse kendisini ve kanunda gösterilen yakınlarını suçlayan bir beyanda bulunmaya veya bu yolda delil göstermeye zorlanamaz"* hükmüne aykırıdır.¹⁶

Her ne kadar yönetmelik düzenlemesi, mahkemelerce adil yargılamalar yapıldığı ve hukuka uygun mahkumiyet kararları verildiği ön kabulüne dayansa da, mahkumiyet kararının kesinleşmesinden sonra Anayasa Mahkemesi ve Avrupa İnsan Hakları Mahkemesince verilen ihlal kararları ile veya sonradan ortaya çıkan deliller ışığında mahkemelerin hatalı ve hukuka aykırı mahkumiyet kararları verebildikleri görülmektedir. Bu durumda, üzerlerine atılı suçu işlediklerini kabul etmeyen hükümlüler, cezaevinde kaldıkları sürece tüm yükümlülüklerini yerine getirirler de, asla açık cezaevine ayrılamayacak, denetimli serbestlik ve koşullu salıvermeden yararlanamayacaktır. Bu hususa verilebilecek en güzel örneklerden bir tanesi, *"When They See Us"* adıyla dizisi de yayınlanan *"Central Park 5"* davasıdır. Mahkum oldukları suçu işlemedikleri 13 yıl sonra delillerle ortaya çıkan sanıkların koşullu salıverilme talepleri, koşullu salıverilme duruşmalarında (Parole Trial) mahkum oldukları suçu işlemediklerini söyledikleri için, işledikleri suçtan pişman olmadıkları gerekçesiyle talepleri defalarca reddedilmiştir.^{17,18}

¹⁶ Şen, Ersan/ Başer, Berkün Beyza: "Hükümlünün Örgütten Ayrıldığı Nasıl Tespit Edilir?" 18.11.2020 , <https://sen.av.tr/tr/makale/hukumlunun-orgutten-ayrildi-nasil-tespit-edilir#:~:text=Bu%20h%C3%Bckme%20g%C3%B6re%3B%20iyi%20halli,karar%C4%B1%20ile%20tespit%20edilmesi%20gerekmektedir>

¹⁷ New York Times , "Youths' Denials in '89 Rape Case Cost Them Parole Chances", Oct. 16, 2002, <https://www.nytimes.com/2002/10/16/nyregion/youths-denials-in-89-rape-case-cost-them-parole-chances.html>

¹⁸ Wikipedia, "Central Park jogger case", https://en.wikipedia.org/wiki/Central_Park_jogger_case, "Ramond Santana, Antron McCray, Kevin Richardson, Yusef Salaam 14 yaşında, ve Korey Wise 16 yaşındayken, 19 Nisan 1989 gecesi New York'ta Central Park'ın ormanları içerisinde koşu yapan 28 yaşındaki Trisha Meili'yi darp ettikleri ve tecavüz ettikleri gerekçesiyle 7-13 yıl arasında hapse mahkum edilmişlerdir. 2002 yılında Matias Reyes adlı mahkumun, Meili'ye tecavüz edenin ve onu ölüme terk edenin kendisi olduğunu itiraf etmesi, olay yerindeki spermle onun DNA'sının uyuşması üzerine gerçek suçlu ortaya çıkmış ve 5 genç serbest bırakılmıştır. Bu süre zarfında 5 genç ve ailesi çok zor günler yaşamış, saldırılara maruz kalmışlardır. Bu 5 genç gazete ve televizyonlarda azılı suçlu, kurt sürüsü ilan edilmiş, hatta Donald Trump gazetelere tam sayfa ilan vererek bu katillerden nefret ettiğini ve idam cezasının tekrar getirilmesini talep etmiştir. Bu gençler, koşullu

AIHM Büyük Dairesinin 26.09.2023 tarihinde esastan hak ihlali kararı verdiği Yüksel Yalçınkaya/Türkiye başvurusundaki¹⁹ ihlal kararı verilen hususlardan dolayı şu anda Türkiye’de cezaevlerinde binlerce hükümlü bulunmaktadır. Bu hükümlüler soruşturma ve kovuşturma aşamasında atılı terör örgütü üyeliği vb. suçlamalarını kabul etmemişlerdir. AIHM’nin ihlal kararı verdiği hususlardan dolayı mahkum olan ve hiçbir zaman örgüt üyeliğini kabul etmeyen bu hükümlülere, şimdi de yönetmelik hükmü nedeniyle, *“koşullu salıverme ile cezaevinden erken çıkmak istiyorsan önce örgüt üyesi olduğunu kabul et, sonra da örgütten ayrıldığına bizi ikna et”* demek hem hukuki, hem de vicdani değildir.

Kaldı ki pek çok cezaevi idare ve gözlem kurulu, örgütten ayrıldığına dair dilekçe verenlerin de, beyanlarının samimi olmadığı gerekçesiyle iyi halli olmadıklarına karar vermekte ve hükümlülerin açık ceza infaz kurumuna ayrılma ve denetimli serbestlikten faydalanma haklarını engellemektedir.²⁰ Örneğin, kapatılan Zaman gazetesinin Ankara Temsilcisi gazeteci Mustafa Ünal 15 Temmuz darbe girişimi sonrası Türkiye’de başlayan soruşturmalar kapsamında 30 Temmuz 2016 tarihinde tutuklandı ve örgüt üyeliği suçlamasıyla hakkında 10 yıl 6 ay hapis cezası verildi.

Verilen cezanın infaz edildiği Silivri 9 Nolu Cezaevi İdari ve Gözlem Kurulu, herhangi bir disiplin cezası olmayan, iyi halli olan ve 30 Mayıs 2023 tarihi itibarıyla denetimli serbestlik hakkı elde eden gazeteci Mustafa Ünal’ın denetimli serbestlikten faydalanma talebini ilk toplantısında somut hiçbir gerekçe göstermeden reddetti. Cezaevi İdare ve Gözlem Kurulu Ünal’ın *“hiçbir örgütle bağım yok”* beyanını ‘samimi’ olmadığı ve söz konusu beyanı hükümlü olduktan sonra verdiği ve örgütle bağının devam edip etmediği konusunda *“yeterli kanaat oluşmadığı”* gerekçesiyle reddetti. Daha sonraki toplantılarda da benzer gerekçelerle Ünal’ın denetimli serbestlik talebi reddedildi. Ünal ancak denetimli serbestlik tedbirinin son birkaç ayından faydalanarak 30 Kasım 2023 tarihinde tahliye olabilmektedir.

salıverilme duruşmalarında (Parole Trial) mahkum oldukları suçu işlemediklerini söyledikleri için, işledikleri suçtan pişman olmadıkları gerekçesiyle talepleri defalarca reddedilmiştir.”

¹⁹ Yalçınkaya/Türkiye Büyük Daire, B. No: 15669/20, 26/9/2023, <https://hudoc.echr.coe.int/?i=001-228393> [https://hudoc.echr.coe.int/tur#{%22itemid%22:\[%22001-227636%22\]}b](https://hudoc.echr.coe.int/tur#{%22itemid%22:[%22001-227636%22]}b)

²⁰ Silivri 6 Nolu L Tipi CİK Müdürlüğü İdare ve Gözlem Kurulunun 26.01.2022 tarihli 2022/355 sayılı kararı

Hükümlü **Mustafa ÜNAL** hükümlü vasfına geçtiği 07.01.2021 tarihinden sonra kurumumuz idaresine vermiş olduğu 21.06.2022, 23.08.2022, 05.09.2022, 20.09.2022, 03.10.2022, 17.10.2022, 03.11.2022, 11.11.2022, 18.11.2022, 05.12.2022, 19.12.2022, 06.01.2023, 23.01.2023, 06.02.2023, 20.02.2023, 07.03.2023, 24.03.2023, 27.03.2023, 07.04.2023, 05.05.2023, 22.05.2023 tarihli dilekçeleri ile silahlı ve silahsız hiç bir terör örgütü, illegal ve organize yapıyla bağlantısının, ilişkisinin, irtibatının, iltisakının, sempatisinin olmadığı, ayırt etmeksizin istisnasız tüm terör örgütlerini, illegal yapıları lanetlediği, kınadığı ve ayaklarının altına aldığı, bundan sonraki hayatında bu çizgide yaşayacağı, hayatı boyunca şiddetten, illegal çizgiden ve oluşum örgütlerden uzak durduğu yönünde beyanlarda bulunduğu tespit edilmiştir.

Hükümlü **Mustafa ÜNAL**'ın mahkumiyetine esas oluşturan terör örgütü ile bağının, ilişkisinin olmadığı yönündeki beyanlarının hükümlü vasfına geçtiği 07.01.2021 tarihinden sonra olmasından bu söylemlerinin gerçek düşünceleri sonucunda mı yoksa bazı kazanımlar elde etmek amacı ile mi olduğu konusu şüphe uyandırdığından samimi olup olmadığı değerlendirilmesi ve suç örgütüyle ilişkisinin söz konusu olup olmadığı veya devam edip etmediğinin tespiti bakımından yapılan gözlemlerde yeterli kanaat oluşmaması nedeniyle hükümlünün denetimli serbestlik tedbiri uygulanmasına yönelik mahkumiyetine esas oluşturan terör örgütünden ayrılıp ayrılmadığı yönünde kanaat getirilmesi amacıyla,

5275 Sayılı Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı Hakkında Kanunun 23. Maddesinin e bendi (Ağırlaştırılmış müebbet hapis ve müebbet hapis cezalarına veya iki yıldan fazla süreli hapis cezasına mahkûm olanlar, haklarında uygulanacak rejimi ve gönderilmeleri gereken infaz kurumunu ve bu maksatla kişisel ve sosyal özelliklerini belirlemek için Kanunda gösterilen esaslar uyarınca gözleme tabi tutulurlar. Gözlem süresi altmış günü geçemez.) gereği, hükümlünün koşullu salıverilme tarihine 1 yıldan az süre kaldığı 31.05.2023 tarihinden başlamak üzere **60 günü geçmeyecek şekilde gözleme tabi tutulmasına** oy birliği ile karar verildi.

4675 sayılı Kanunun 5. maddesinin birinci ve ikinci fıkrası uyarınca; ilgilinin kararı öğrendiği tarihten itibaren 15 gün içerisinde dilekçe ile Silivri İnfaz Hakimliğine veya Cumhuriyet Başsavcılığı veya ceza infaz kurumu müdürlüğü aracılığı ile yazılı veya hemen tutanağa bağlanması suretiyle bir suretinin hükümlüye verilmesi şeklinde sözlü olarak şikayet yoluyla Silivri İnfaz Hakimliğine başvurabileceğine, Silivri İnfaz Hakimliği kararına karşı 7 gün içerisinde Silivri Ağır Ceza Mahkemesine itiraz edebileceğine oy birliği ile karar verilmiştir.

****Bu Evrak E İmza İle İmzalanmıştır.****

İdari ve Gözlem Kurulu'nun, kararında da görüldüğü üzere Ünal'ın cezaevinde somut örgütsel bir eylem ve faaliyet olmamasına, disiplin cezası bulunmamasına ve açıkça hiçbir örgütle bir bağının olmadığını yazılı olarak beyan etmesine rağmen İdare ve Gözlem Kurulu, Ünal aleyhinde karar vermiştir. Halbuki Ünal'ın durumunda iyi halli olduğu ve örgütsel irtibatını devam ettirdiğine dair bir tespitin de bulunmadığı idare ve gözlem kurulunun kabulü ile sabittir. Bu tespitin hükümlünün lehine değerlendirilmesi ve bu nedenle hükümlünün denetimli serbestlikten faydalandırılması gerekirken aksi yönde karar verilmiştir.²¹

Diğer taraftan, kişinin örgütten ayrılmadığına ilişkin bir tespitin yapılması halinde ise, hükümlünün mahkum olduktan sonra cezaevinde iken yeni bir örgüt üyeliği suçunu işlediğinin kabulü gerekecektir. Çünkü örgüt üyeliği suçu temadi eden bir suç olup, kişinin yakalanması, tutuklanması ile temadi kesilmekte ve bu tarihten

²¹ Politurco, "Turkish journalist Mustafa Ünal, who has been imprisoned for 7 years, has been arbitrarily denied his right to parole", June 29, 2023, <https://politurco.com/turkish-journalist-mustafa-unal-who-has-been-imprisoned-for-7-years-has-been-arbitrarily-denied-his-right-to-parole.html>

sonra kişinin tekrar örgütle hiyerarşik bağ kurup süreklilik, çeşitlilik ve yoğunluk gerektiren faaliyetlere katılması halinde yeniden üyelik suçu oluşmaktadır.²²

Bu durumda da, başsavcı ya da bir savcı başkanlığında toplanan ve yeni bir suçun işlendiğini öğrenen cezaevi idare ve gözlem kurulunun suçu yetkili makamlara bildirmesi gerekir. Aksi durumda 5237 sayılı Türk Ceza Kanunu'nun 279. maddesinde yazılı suçu işlemiş olacaktırlar. Ancak uygulamada, hükümlünün bağlı bulunduğu örgütten ayrılmadığına dair yapılan değerlendirmelerden sonra savcılıklara bildirim ve bu değerlendirme raporu nedeniyle yeni bir örgüt üyeliği suçlaması yapılmamaktadır.²³

Kanuni olan ve yeterli olan kriter, hükümlünün yeniden suç işleme olasılığının düşük olmasıdır. Yeniden suç işleme olasılığının düşük olduğu değerlendirilen bir terör suçlusu hükümlünün, bağlı bulunduğu örgütten ayrıldığı ve yeniden örgüt üyeliği suçunu işlemeyeceği kanaatine ulaşıldığı anlamına gelir. Dolayısıyla kanunilik ilkesine aykırı olan, gereksiz olan ve beraberinde hukuki tartışmaları da getiren bu yönetmelik düzenlemesinin kaldırılması isabetli olacaktır.

Hükümlülerin, dış dünyaya uyumlarını sağlamak, aileleriyle bağlarını sürdürmelerini ve güçlendirmelerini temin etmek amacıyla, cezalarının koşullu salıverilme tarihine kadar olan kısmının denetimli serbestlik tedbiri uygulanmak suretiyle infazına ilişkin hakları, özellikle yönetmelikle getirilen düzenleme uyarınca, cezaevi idare ve gözlem kurullarının hükümlü hakkındaki iyi halli olmadığına dair soyut ve keyfi kararlarıyla engellenmektedir.

B. HÜKÜMLÜNÜN İŞLEDİĞİ SUÇTAN DOLAYI PİŞMANLIK DUYMASI KOŞULUNDAN KAYNAKLI YAŞANAN SORUNLAR

Yönetmelikle getirilen “*mensup oldukları örgütten ayrıldıklarının idare ve gözlem kurulu kararıyla tespit edilmesi*” ve 2020 yılında 5275 sayılı Kanun'un 89.maddesinde yapılan değişiklikle ek koşul olarak getirilen “*işlediği suçtan dolayı duyduğu pişmanlığı*” kriterleri cezaevi idare ve gözlem kurullarına fiili ceza mahkemeleri olarak hareket etme, hükümlülerin sözde terör örgütleriyle bağlantılarını yargılama ve şartlı tahliyeyi

²² Yargıtay 16. Ceza Dairesi, E. 2015/6443, K. 2017/995, 07/03/2017; 16. CD., 2016/7162 E., 2017/4786 K., 18/07/2017 T.

²³ Gökçe, Fatih: “Örgüt Suçlarının İnfazında Denetimli Serbestlik Uygulaması ve Uygulamada Yaşanan Sorunlar”, Ankara Barosu Dergisi, Y.2023, S.1, s.337.

cezai bir önlem olarak kullanma yetkisi vermiştir.^{24,25} Hatta kimi durumlarda idare ve gözlem kurulları, hükümlünün kesinleşmiş mahkumiyeti olmasına rağmen, hakkındaki kovuşturma yargılamasına yönelik suçlamaları kabul edip etmediğine ilişkin sorular sormakta ve suçlamaları kabul etmeyen hükümlülerin iyi halli olmadığına karar vermektedirler.²⁶

İnsan Hakları Derneği Merkezi Hapishaneler Komisyonunun, 2022 yılında hazırladığı Türkiye Hapishanelerinde Hak İzleme Raporu'nun sonuç ve öneriler kısmının 16.maddesinde de, idare ve gözlem kurullarının kendilerini mahkeme yerine koyduğu belirtilmiş ve eleştirilmiştir.²⁷

Yine 2020 yılında yapılan değişiklikle, infaz rejimi ile ilgili koşullu salıverilmeye dayanak olan iyi hal kararlarında pişmanlığın bir kriter olarak kabul edilmesi, Türk ceza hukuku ilkeleri ile de çelişmektedir. Pişmanlık, maddi ceza hukuku kurumu olarak Türk Ceza Kanunu'nda düzenlenmiştir. Pişmanlık, olası cezayı ortadan kaldıracak veya cezada indirim yapılmasını gerektirebilecek "*kişisel bir sebep*" olarak kabul edilmiştir. Maddi ceza hukukuna giren ve yargılama aşamasında hakim tarafından değerlendirilecek olan pişmanlığın, infaz aşamasında özellikle hükümlü aleyhine bir cezaevi idare ve gözlem kurulu tarafından yeniden değerlendirilmesi, ceza hukukunda hüküm altında bulunan "*çifte değerlendirme yasağı*"na da aykırıdır. Ayrıca infaz aşamasında pişmanlığın cezaevi idare ve gözlem kurulu tarafından nasıl değerlendirileceği de açık olmadığı için soyut kararlarla, hükümlülerin, işledikleri suçtan pişman olmadıkları gerekçesiyle iyi halli olmadıklarına karar verildiği görülmektedir.²⁸

Suçlu olduğuna inanmayan bir kimse pişmanlık sergileyemez. Bu nedenle, hukuka aykırı olarak mahkum olduğunu ve suç işlemediğini düşünen bir kişiden, koşullu salıvermeden yararlanabilmesi için, mahkum olduğu suçtan pişman olmasını, hatta daha ileri giderek atılı terör örgütü üyeliği, yöneticiliği vb. suçunu işlediğini önce

²⁴ MEDEL: "Conditional Release and De Facto Criminal Courts in Türkiye", <https://medelnet.eu/wp-content/uploads/2024/05/conditional-release-report.pdf>

²⁵ BBC News Türkçe, "Cezaevlerinde 'iyi halden tahliye' talepleri neden reddediliyor?", 5 Mart 2021, <https://www.bbc.com/turkce/haberler-turkiye-56292598>

²⁶ Keskin T Tipi CİK. Mü.İdare ve Gözlem Kurulu Başkanlığının 29/03/2023 tarih ve 2023/2602 sayılı kararı

²⁷ İnsan Hakları Derneği, Cezaevlerinde Hak İzleme Raporu 2022, <https://www.ihd.org.tr/wp-content/uploads/2023/07/2022-Hapishane-Raporu-1.pdf>

²⁸ Birgün, "YARSAV Başkanı Arslan hakkında tahliye talebi", 09.04.2024, <https://www.birgun.net/haber/yarsav-baskani-arслан-hakkında-tahliye-talebi-520610>

kabul etmesini ve sonra da bağılı olduğu örgütten ayrıldığını cezaevi idare gözlem kuruluna bildirmesini beklemek hem insan tabiatına, hem de hukuka aykırıdır.²⁹

Bu bağlamda verilebilecek örnek kararlardan bir tanesi hükümlü avukat Turan Canpolat hakkında Elazığ Cezaevi İdare ve Gözlem Kurulu tarafından verilen kararlardır. Malatya Barosuna kayıtlı avukat Turan Canpolat Gülen Hareketine yönelik başlatılan soruşturmalar kapsamında gözaltına alınan veya tutuklanan kişilerin avukatlığını yapması gerekçesiyle 27 Ocak 2016 tarihinde tutuklanmıştır. Canpolat, 20 Kasım 2017 tarihinde Malatya 2'nci Ağır Ceza Mahkemesi tarafından “silahlı terör örgütüne üye olmak” suçlamasıyla 10 yıl hapis cezasına çarptırılmıştır³⁰. Canpolat tutuklandıktan sonra sürekli olarak hukuka aykırı uygulamalara ve tecrite maruz bırakılmıştır. Bu husus Avrupa Parlamentosunda da soru olarak gündeme getirilmiştir.³¹ Aynı şekilde yetkililer tarafından cezaevinde ziyaret edilmiş ve derhal serbest bırakılması gerektiği ifade edilmiştir.³²

Cezaevinde bütün hukuksuz uygulamalara maruz kalan Avukat Turan Canpolat, 5275 sayılı Kanun'daki düzenlemeler uyarınca denetimli serbestlik ve koşullu salıverilme için gerekli olan süreyi iyi halli olarak geçirmesine rağmen Elazığ Cezaevi İdare ve Gözlem Kurulu tarafından hukuka uygun olamayan gerekçelerle denetimli serbestlik ve koşullu salıverilmeden faydalanması da engellenmiştir.

Canpolat 2022 yılı Temmuz ayında denetimli serbestlikten faydalanmaya hak kazanmasına, herhangi bir disiplin cezası olmamasına ve iyi halli olmasına rağmen Elazığ Cezaevi İdare ve Gözlem Kurulu “pişmanlık beyanında” bulunmaması sebebiyle iyi halli olmadığına ve bu nedenle denetimli serbestlikten faydalanamayacağına karar vermiştir.

²⁹ Khalikaprasad, Lovashni: “Remorse, Not Race: Essence Of Parole Release?”, Journal of Race, Gender, and Ethnicity Volume 9 – May 2020 Touro College Jacob D. Fuchsberg Law Center, <https://digitalcommons.tourolaw.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1063&context=jrge>

³⁰ The Arrested Lawyers Initiative: “Persecution of a Decent Lawyer: The Case of Turan Canpolat”, 2 May 2020, <https://arrestedlawyers.org/2020/05/09/the-case-of-turan-canpolat>

³¹ European Parliament: Parliamentary question - E-006788/2020, Case of the lawyer Turan Canpolat in prison in Turkey, 11.12.2020, https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/E-9-2020-006788_EN.html

³² Observatoire International Des Avocats: Judicial Observation Report, “7 th hearing in the trial of the murder of Bar President Tahir Elçi Dyarbakir – Wednesday 5 July 2023 & visit of lawyer Turan Canpolat in detention Elazig – Thursday 6 July 2023, <https://protect-lawyers.org/wp-content/uploads/Rapport-Annexes-EN.pdf>

5275 sayılı Kanun'un "Gözlem ve sınıflandırma merkezleri" başlıklı 13. maddesi ile "Hükümlülerin değerlendirilmesi ve iyi halin belirlenmesi" başlıklı 89. maddesi uyarınca çıkarılan **Gözlem ve Sınıflandırma Merkezleri ile Hükümlülerin Değerlendirilmesine Dair Yönetmelik** uyarınca hükümlülerin erken iyileşmeye esas üst eşik puanı 80, iyi hale esas alt eşik puanı ise 45 olarak belirlenmiştir. Bir başka ifadeyle; yukarıda açıklanan şekilde yapılacak hesaplamada, hükümlünün iyi halli olduğunun kabulü için en az 45 puan alması, 1/10'a kadar daha erken süre ile açık kuruma ayrılabilmesi için ise 80 puanı aşması gerekir.

Canpolat'ın denetimli serbestlikten faydalanmasına 6 gün kala verilen ret kararında Canpolat'ın eşik puanı 66 olmasına rağmen kararda bu hususa hiç değinilmemiştir. Dolayısıyla 26 Temmuz 2022 tarih itibariyle disiplin cezası olmamasına ve iyi hal için gerekli puana sahip olmasına rağmen hukuksuz bir gerekçeyle Canpolat denetimli serbestlikten faydalandırılmamıştır. Etkin pişmanlık beyanı kovuşturma aşamasında dikkate alınan ve buna göre kişinin cezası belirlenmektedir. Suç işlemediğini ve bundan dolayı etkin pişmanlık duyacağı bir husus olmadığını düşünen bir çok insan buna rağmen cezalandırılmıştır. Yargılama aşamasında pişmanlık ifadesinde bulunmayan bir hükümlünün infaz aşamasında cezaevi idaresi tarafından pişmanlık beyanında bulunmaya zorlanması açıkça hukuksuzluktur. Kaldı ki pişmanlık ifadesi kişinin iyi hal değerlendirmesi için gerekli bir koşul da değildir.

Denetimli serbestlik konusunda gösterilen hukuksuz uygulamalar koşullu salıverilme bakımından da uygulanmıştır. Denetimli serbestlikte olduğu gibi Canpolat'ın koşullu salıverilmesine birkaç gün kala, Elazığ Cezaevi İdare ve Gözlem Kurulu, Canpolat'ın iyi hal kararını kaldırarak koşullu salıverilmeden yararlanmasını engellemiştir. Avukat Turan Canpolat'ın iyi halli olmadığı belirtilen kararda; Canpolat'ın esasen tüm yasal şartları sağladığı, mevzuatça aranan gelişim puanı eşığının üzerinde olduğu, herhangi bir disiplin cezası olmadığı, cezaevinde sunulan etkinliklere katıldığı gibi hususlar açıkça yer verilmiştir. Buna rağmen, **"tüm şartları sağlasa da, üzerine atılı suçu kabul etmediği ve depremzede ailesinin taşınmasına yardımcı olan eski koğu arkadaşına teşekkür ettiği"** için iyi halli olmadığına karar verilmiştir. Cezaevi İdare ve Gözlem Kurulu kararına gerekçe olarak Canpolat'ın **"pişman mısın"** sorusuna karşın **"ben bir suç işlemedim"** cevabını esas alarak **"işlediği suçtan pişmanlık duymadığını"** ve tahliyesi halinde **"tekrar suç işleme olasılığı olduğu"**na karar vermiştir. İdare ve Gözlem Kurulu idari bir kurul olmasına rağmen hukuka aykırı gerekçelerle hükümlüyü yeniden yargılayan bir karara imza atmıştır. İdare ve gözlem kurulu hükümlünün somut iyi hal eylemlerinden ziyade önyargılara dayalı

bir tahminle Canpolat'ın koşullu salıverilmeden faydalanmayacağına karar vermiştir.³³

kabul ettiği, hükümlünün zihniyeti, mülakatta ki beyanları ve şifreli telefon konuşmaları değerlendirildiğinde hain silahlı terör örgütü fetö ile irtibatının devam ettiğinin düşünüldüğü, cezasının infazı boyunca terör zihniyetinden uzaklaşmayarak iyileşme göstermediği, salıverilmesi halinde yeniden örgütsel faaliyetler yürüteceği kanaatinin oluştuğu, işlediği suçtan pişman olup olmadığı sorulduğunda suç işlemediğini beyan ederek pişmanlık göstermediği, hükümlünün pişmanlık göstermemesi ve terör örgütüne sempatisinin devam etmesinin düşünülmüşü hedeniyle dış dünyaya uyum sağlayamayarak yeniden suç işleme ihtimalinin yüksek olacağını değerlendirildiği, hükümlü şimdiye kadar hakkında yapılan dönem değerlendirmelerinde her ne kadar ceza infaz kurumunda ki faaliyetlere katılarak Adalet Bakanlığının gelişim değerlendirme sisteminde iyi hallilik için belirlediği eşik puan seviyesine ulaşsa da yapılan iyi hal değerlendirmesinin sadece gelişim

sağlamıştır. Yapılan görüşmelerde hükümlü geçmişte avukat olarak görev yaptığını, kendisine iftira atıldığını bu sebeple üzerine atılı olan suçlamayı kabul etmediğini beyan etmiştir. Kişi hakkında olumsuz gözlem yapılmamıştır. Yapılan görüşmeler neticesinde hükümlünün kendisine tebliğ edilen iyileştirme planına uygun davrandığı gözlemlenmiş olup, kişi hakkında olumsuz bir durum tespit edilmemiştir. Hakkında değerlendirme yapılan hükümlü Turan CANPOLAT'ın infaz sürecinde tutum ve davranışları ile kısmen uyumlu ancak kurumla işbirliği açısından herhangi bir olumlu yaklaşımı görülmemiştir. Hakkında rapor düzenlenen hükümlü Turan CANPOLAT'ın gözlenen infaz süreci boyunca kurum düzen ve güvenliği için belirlenen kurallara uyum sağlamıştır. Hakkında rapor düzenlenen hükümlü Turan CANPOLAT'ın gözlenen infaz süreci boyunca haklarını iyi niyetle kullanmadığı gözlemlenmiştir. Ayrıca (hükümlü 18/05/2023 tarihinde eşliyle yaptığı telefon görüşmesinde şifreli konuşmalarda bulunmuş, konuşmasında [REDACTED] ve [REDACTED] isimli şahıslardan bahsetmiştir. İlgili şahısların kurumumuzda önceden fetö suçundan cezasını infaz edip tahliye olan eski hükümlülerin olduğunun düşünülmektedir.)

C.CEZAEVİ İDARE VE GÖZLEM KURULU KARARLARININ GEREKÇESİZ OLMASI

Cezaevi idare ve gözlem kurullarının kararları gerekçeli olmak zorundadır. Ancak genel itibariyle kararlar incelendiğinde, somut ve denetlenebilir delillerle desteklenmeden, kanun veya yönetmelikte yer alan düzenlemeler aynen yazılarak hükümlülerin iyi halli olmadığına karar verildiği görülmektedir. Pek çok cezaevinde, cezaevi idare ve gözlem kurulları;

³³ TR724, "Denetimli serbestlik hakkı verilmeyen Avukat Turan Canpolat'ın şartlı tahliye hakkı da gasp edildi", 27 Temmuz 2023, <https://www.tr724.com/avukat-turan-canpolat-bir-senelik-denetimli-serbestlik-suresi-bitmesine-ragmen-hala-tahliye-edilmiyor/>

- Hükümlünün, bağlı bulunduğu örgütten ayrıldığına dair dilekçe vermediği, dolayısıyla da bağlı bulunduğu örgütten ayrılmadığının değerlendirildiği,^{34, 35}
- Hükümlünün, bağlı bulunduğu örgütten ayrıldığına dair yeterli kanaat edinilemediği,³⁶
- Hükümlünün, bağlı bulunduğu örgütten ayrıldığına dair herhangi bir somut delilin tespit edilemediği, örgüte dair herhangi bir bilgi paylaşımında da bulunmadığı³⁷
- Hükümlünün, bağlı bulunduğu örgütten ayrıldığına dair beyanının samimi olmadığı, beyanının, denetimli serbestlikten yararlanmaya yönelik yanıltıcı beyanlar olduğunun değerlendirildiği,^{38, 39}
- Hükümlünün suçlu olduğunu kabul etmediği, bu nedenle işlediği suçtan pişman olmadığı^{40, 41}
- Hükümlünün bağımsız koğuşa geçmeyi kabul etmediği^{42, 43}
- Toplumla bütünleşmeye hazır olmadığı^{44, 45}

³⁴ <https://mezopotamyaajansi35.com/tum-haberler/content/view/161521> :

³⁵ AYM Bayram Kaya Kararı (2), B. No: 2020/28211, 6/10/2022; Silivri CİK Müd. İdare ve Gözlem Kurulu'nun 03.07.2020 tarihli kararı

³⁶ Kocaeli 2 Nolu T Tipi CİK Müdürlüğü İdare ve Gözlem Kurulunun 11.05.2023 tarihli 2023/1941 sayılı kararı

³⁷ Maltepe 1 Nolu L Tipi CİK Müdürlüğü İdare ve Gözlem Kurulunun 19.01.2023 tarihli 2023/14 sayılı kararı

³⁸ Silivri 6 Nolu L Tipi CİK Müdürlüğü İdare ve Gözlem Kurulunun 26.01.2022 tarihli 2022/355 sayılı kararı

³⁹ Marmara 6 Nolu L Tipi CİK Müd. İdare ve Gözlem Kurulunun 26.05.2023 tarihli 2023/4280 sayılı kararı

⁴⁰ Bianet, "ŞARTLI TAHLİYEDE YENİ "İYİ HAL" UYGULAMASI: Üniversiteliler "pişman olmamış" diye tahliye edilmedi", 13 Ocak 2021, <https://bianet.org/haber/universiteliler-pisman-olmamis-diye-tahliye-edilmedi-237495>

⁴¹ Keskin T Tipi CİK. Mü.İdare ve Gözlem Kurulu Başkanlığının 29/03/2023 tarih ve 2023/2602 sayılı kararı

⁴² Artı Gerçek, "Cezası biten tutuklu 'Bağımsızlar koğuşuna geçmediği' gerekçesiyle tahliye edilmiyor", 10 Mayıs 2021, <https://artigercek.com/guncel/cezasi-biten-tutuklu-bagimsizlar-kogusuna-gecmediği-gerekçesiyle-tahliye-163737h>

⁴³ Özgür Politika, "70 yaşındaki tutsağa 'bağımsız koğuş' baskısı", 5 Nisan 2022, <https://www.ozgurpolitika.com/haber-70-yasindaki-tutsagabagimsiz-kogus-baskisi-161551>

⁴⁴ MEDEL: "Conditional Release and De Facto Criminal Courts in Türkiye", <https://medelnet.eu/wp-content/uploads/2024/05/conditional-release-report.pdf>

⁴⁵ Eskişehir L Tipi CİK Müdürlüğü İdare ve Gözlem Kurulunun 01.02.2023 tarihli 2023/1020 sayılı kararı

- Cezaevi kütüphanesinden, okumak için yasak olmayan Risale-i Nur kitaplarını talep ettiği ⁴⁶

gibi soyut, keyfi kararlar vermekte ve terör suçlusu hükümlüler, denetimli serbestlik tedbiri uygulanarak cezanın infazına ve koşullu salıverilmeye ilişkin hükümlerden yararlanamamaktadır.

Kamuoyuna da yansıyan pek çok serzenişten anlaşılmaktadır ki, özellikle 2020 yılında 5275 sayılı Kanun'un 89 ve 105/A maddelerinde yapılan değişikliklerin 2021 yılından itibaren uygulanmaya başlaması ile birlikte cezaevi idare ve gözlem kurulları, terör suçlusu hükümlüler hakkında, takdir yetkilerini keyfi ve açıkça makul olmayan bir şekilde kullanarak somut gerekçe olmaksızın iyi halli olmadıklarına dair kararlar vermektedirler. Bu durum, cezaevi kurallarına uyan, disiplin cezası almayan, iyileştirme programlarına katılan, koşullu salıverilme için kanunda öngörülen süre koşulunu karşılayan ve bir an önce ailelerine, sevdiklerine kavuşmayı, dış dünyaya uyum sağlamayı bekleyen hükümlüler ve onları hasretle bekleyen yakınlarında ciddi hayal kırıklıklarına ve üzüntülere yol açmaktadır.⁴⁷

Özgürlük ve Demokrasi İçin Avrupalı Yargıçlar ve Savcılar Birliği (President of Magistrats Européens pour la Démocratie et les Libertés-MEDEL), resmi internet sitesinde yayınladığı *“Türkiye’de Koşullu Salıverme ve Fiili Ceza Mahkemeleri”* başlıklı raporda, özellikle 2020 yılı sonrasında Türkiye’de terör suçlusu hükümlülerin cezalarının koşullu salıverilme tarihine kadar olan kısmının denetimli serbestlik tedbiri uygulanmak suretiyle infazına ilişkin haklarının fiili ceza mahkemesi gibi (defacto criminal court) hareket eden cezaevi idare ve gözlem kurullarının keyfi, soyut ve gerekçesiz kararlarıyla engellendiğini belirtmiş ve Sincan T tipi cezaevinde hükümlü olarak bulunan eski Anayasa Mahkemesi raportörü Murat Arslan’ın

⁴⁶ Tr724 Haber, “Cezaevinde ‘Risale’ dışında kitap okumadığı gerekçesiyle denetimli serbestlik hakkı reddedildi”, 22 Aralık 2021, <https://www.tr724.com/cezaevinde-risale-disinda-kitap-okumadigi-gerekcesiyle-denetimli-serbestlik-hakki-reddedildi/>

⁴⁷ BBC News Türkçe, “Cezaevlerinde 'iyi halden tahliye' talepleri neden reddediliyor?”, 5 Mart 2021, <https://www.bbc.com/turkce/haberler-turkiye-56292598>; Artı Gerçek, “Haklarındaki cezaların infazını tamamlamalarına rağmen 66 siyasi tutuklu tahliye edilmiyor”, 21 Kasım 2021, <https://artigercek.com/guncel/haklarindaki-cezalarin-infazini-tamamlamalarına-ragmen-66-siyasi-tutuklu-tahliye-186934h>; Kronos, “HDP “keyfi infaz yakmalar” için Meclis araştırması istedi”, <https://kronos37.news/hdp-keyfi-infaz-yakmalar-icin-meclis-arastirmasi-istedi/>; Bianet, “ŞARTLI TAHLİYEDE YENİ “İYİ HAL” UYGULAMASI: Üniversiteliler “pişman olmamış” diye tahliye edilmedi”, 13 Ocak 2021, <https://bianet.org/haber/universiteliler-pisman-olmamis-diye-tahliye-edilmedi-237495>

durumunu örnek olarak vermiştir.⁴⁸ Raporda Arslan'ın şartlı tahliye hakkının tamamen keyfi ve soyut gerekçelerle elinden alındığı, kararları destekleyen tek bir maddi gerçeğin olmadığı, sadece soyut ve doğrulanmamış ifadelerin olduğu belirtilmiştir.

MEDEL Başkanı, Avrupa İdari Yargıçlar Birliği (President of the Association of European Administrative Judges AEAJ) Başkanı, Avrupa Hakimler Birliği (European Association of Judges EAJ) Başkanı ve Hakimler için Hakimler (Rechter voor Rechters) Başkanı 29.04.2024 tarihinde Türkiye Cumhuriyeti Adalet Bakanına bir mektup yazarak, Arslan'ın koşullu salıverilme için gerekli tüm yasal önkoşulları yerine getirmesine rağmen, gerekçesiz olarak haksız bir şekilde tutuklu kalmaya devam ettiğini, aralarında Arslan'ın da bulunduğu Sincan Ceza İnfaz Kurumları'ndaki çok sayıda mahkûmun, kanunla belirlenen kriterleri yerine getirmiş olmalarına rağmen, şartlı tahliye konusunda haksız engellerle karşılaştıkları, taleplerinin kanıtlanmamış keyfi gerekçelerle reddedildiği belirtilmiştir. Mektupta yine Türkiye'deki cezaevleri arasında ayrımcı uygulamaların var olduğu, Sincan Cezaevinin geçerli bir gerekçe olmaksızın şartlı tahliyeyi reddetme alışkanlığıyla bilindiği, buna karşın, farklı ceza infaz kurumlarına nakledilen benzer geçmişe sahip diğer tutuklulara bu tür haklarının verilebildiği, bu ayrımcı uygulamanın tarafsızlık ve kanun önünde eşitlik ilkeleriyle çeliştiği ve tüm tutukluların şartlı tahliye taleplerinin adil ve şeffaf bir şekilde ele alınması gerektiği bildirilmiştir.⁴⁹

15 Temmuz sonrası tutuklanan binlerce yargı mensubundan biri olan eski Yargıtay üyesi Hüsamettin Uğur da denetimli serbestlik ve koşullu salıverilme hakkı keyfi olarak engellenen hükümlülerden biridir. Şubat 2021'de Afyon T Tipi Cezaevi'ne sevk edildiği günden itibaren sürekli baskı uygulanan ve gardiyanlar tarafından

⁴⁸ Murat Arslan'ın Nisan 2023 te denetimli serbestlikle tahliye talebi reddedilmiş ve bir yıl daha cezaevinde tutulmuştur. Arslan'ın avukatı tarafından 5 Nisan 2024 tarihinde yapılan Koşullu Salıverilme başvurusu İdare ve Gözlem Kurulu tarafından yine reddedilmiştir. Ret kararında, "hükümlünün ceza infaz kurumunun tüm kurallarına uygun hareket ettiği ve iyi halli olduğu" belirtildi. Ancak hükümlünün topluma entegre olmaya hazır olmadığı, topluma entegre olmak ve yeterli iyileşme düzeyine ulaşmak için çaba göstermediği, mağdura veya başkalarına yeniden suç işleme veya zarar verme riskinin düşük olmadığı vurgulandı. Hükümlünün işlediği suçtan dolayı pişmanlık duyacağı ve başkalarına zarar verme riskini göze almayacağı hususunda lehine bir değerlendirme yapılmadığı da belirtilmiştir. Sonuç olarak, şartlı tahliye hakkı tamamen keyfi ve soyut gerekçelerle elinden alınmıştır. Kararları destekleyen tek bir gerçek yok, sadece soyut, doğrulanmamış ifadeler var.

⁴⁹ <https://www.rechtersvoorrechters.nl/uploads/2024/04/20240409-Letter-to-Minister-of-Justice-about-Murat-Arslan.pdf>; <https://medelnet.eu/letter-to-the-turkish-minister-of-justice-medel-eaj-aeaj-and-judges-for-judges-in-support-of-murat-arslan/>

ölümle tehdit edilmesi ile gündeme gelen eski Yargıtay üyesi Hüsamettin Uğur'un denetimli serbestlik hakkı da cezaevi idare ve gözlem kurulu tarafından keyfi olarak engellenmiştir. 2023 yılının Mayıs ayında denetimli serbestlik hakkından faydalanmaya hak kazanmasına rağmen Afyon T Tipi Cezaevi İdare Ve Gözlem Kurulu'nun keyfi olarak verdiği olumsuz rapor üzerine denetimli serbestlik hakkından keyfi ve hukuksuz gerekçelerle mahrum bırakılmış ve denetimli serbestlik süresi dolduktan sonra tahliye edilmiştir. Uğur'un avukatının yaptığı açıklamaya göre Mayıs 2023 tarihinde tahliye olması beklenen Hüsamettin Uğur'a Cezaevi idare ve Gözlem Kurulunun keyfi takdirine bırakılan iyi hal değerlendirme kararında 45 puan yerine 44.25 puan verildiği için özgürlüğünden mahrum kalmıştır. Yapılan itirazları değerlendiren yerel mahkemeler de matbu gerekçelerle itirazları reddetmişlerdir⁵⁰.

Yine örneğin, Çorum Anadolu İmam Hatip Lisesi'nde felsefe öğretmeni olarak görev yaparken KHK ile ihraç edilen Ömer Faruk Değerli, 4 Eylül 2016'da Gülen Hareketine yönelik soruşturmalar kapsamında tutuklandı. Yapılan yargılama neticesinde Değerli 9 yıl 4 ay hapis cezasına çarptırıldı. Çorum L Tipi Ceza İnfaz Kurumunda hükümlü olarak bulunan Ömer Faruk Değerli verilen hapis cezasını iyi halli ve disiplin cezası olmadan tamamlamasına rağmen denetimli serbestlik talebi Cezaevi İdare ve Gözlem Kurulu tarafından reddedilmiştir. 1 Eylül 2022 tarihinde Ömer Faruk Değerli ile denetimli serbestlik mülakatı yapan Çorum L Tipi Cezaevi İdare ve Gözlem Kurulunun ret gerekçesi ise çok vahimdir. Kurul:

"Adı geçen hükümlünün daha önce alınan 01/09/2022 tarihli mülakata ek olarak, bilgi vermediği, 02/09/2022 tarihinde hükümlünün örgütten ayrılmadığına dair karar alındığı bu kararın İnfaz Hakimliği ve Ağır Ceza Mahkemesinin değerlendirmesinden sonra kesinleştiği, çocuklarının ve eşinin geçimini nasıl temin ettiği sorusuna açıklık getiremediği, bu durumun hayatın olağan akışı ile açıklanamaz olduğu, sergilediği tutum ve davranışları ile örgüt üyeliği nedeni ile araması olan eşi ve çocukları hakkında bilgi paylaşmaktan sakındığı, bu yolla örgütün çözülmesini engellemeye çalıştığı, yapılan son mülakatta da ketum tavrını sürdürdüğü, samimi ikrarda bulunmadığı gözetilerek, hükümlünün örgütten ayrıldığına dair olumlu tam bir kanaat oluşturmaması ve yukarıda belirtilen nedenlerden dolayı "örgütten ayrıldığına dair samimiyetinin tasdik edilmemesine; hükümlünün yeniden gözlem süresinin tayininde alt sınır gözetilerek 01.03.2023 tarihine kadar 3 (üç) ay süre ile

⁵⁰ Tr724 Haber, "Afyon T Tipi Cezaevi yönetiminden eski Yargıtay Üyesi Hüsamettin Uğur'un denetimli serbestlik hakkına keyfi engelleme, 3 Eylül 2023, <https://www.tr724.com/afyon-t-tipi-cezaevi-yonetiminden-eski-yargitay-uyesi-husamettin-ugurun-denetimli-serbestlik-hakkini-keyfi-engelleme/>

denenmesine karar verildiği” şeklindeki gerekçesiyle Değerli’nin denetimli serbestlikten faydalanma talebini her seferinde reddetmiştir⁵¹. Görüldüğü üzere 13 Eylül 2022’de denetimli serbestlik hakkı kazanan Değerli, eşi ve çocukları hakkında ihbari bilgi vermediği için denetimli serbestlikten faydalandırılmamıştır.

Hükümlüleri yeniden yargılayan bir mahkemeye dönüştürülen cezaevi gözlem ve idare kurulunun kararı nedeniyle denetimli serbestlik hakkı haksız ve hukuksuz gerekçelerle engellenmektedir. Cezaevi idare ve gözlem kurullarının, benzer durumdaki hükümlülere dair iyi hal kararları, cezaevinden cezaevine değiştiği için; hükümlüler, hükümlü yakınları ile hükümlü avukatları, somut ve denetlenebilir gerekçelere dayanarak iyi hal kararı veren cezaevlerini araştırmakta ve hükümlü için ciddi bir ekonomik maliyeti de olmasına rağmen bu cezaevlerine nakil talebinde bulunmaktadır. Ancak bu taleplerin de çoğu reddedilmektedir.

D.CEZAEVİ İDARE VE GÖZLEM KURULU KARARLARINA KARŞI ETKİLİ BİR İÇ HUKUK YOLUNUN OLMAMASI

Cezaevi idare ve gözlem kurulunun hükümlü hakkında verdiği iyi halli olmadığına dair karara karşı hükümlü, 4675 sayılı İnfaz Hâkimliği Kanunu’nun 5 ve 6. maddelerinde yazılı usul ve esaslar çerçevesinde kararın tebliğinden itibaren 15 gün içerisinde infaz hakimliğine şikayette bulunabilir. İtiraz üzerine Ağır Ceza Mahkemesince verilen karar kesin olup, istinaf ve temyiz yolu yoktur. Ancak kimi kararlara karşı Yargıtay Cumhuriyet Başsavcılığı tarafından olağanüstü kanun yolu olarak kanun yararına bozma yoluna başvurulması durumunda Yargıtay denetlemesi yapılabilecektir.

Ağır Ceza Mahkemesinin kararına karşı, kararın tebliğinden itibaren 1 ay içerisinde Anayasa Mahkemesine bireysel başvuru yapılabilir. Anayasa Mahkemesince Kabul edilmezlik kararı verilmesi durumunda da, kararın tebliğinden itibaren 4 ay içerisinde Avrupa İnsan Hakları Mahkemesine başvuru yapılabilir.

Denetimli serbestlik konusunda verilen kararlara ilişkin başvuru mercileri bunlar olmakla birlikte başvuru mercilerinin hukuksuz ve keyfi uygulamalarından kaynaklı sorunlar yaşanmaktadır.

⁵¹ Tr724 Haber, “7 yıldır cezaevinde tutuklu olan öğretmen, ‘aranan eşini ihbar etmediği’ gerekçesiyle tahliye edilmiyor”, 7 Mart 2023, <https://www.tr724.com/7-yildir-cezaevinde-tutuklu-olan-ogretmen-aranan-esini-ihbar-etmedigi-gerekcesiyle-tahliye-edilmiyor/>

a. İnfaz Hakimliğinden Kaynaklı Ortaya Çıkan Sorunlar

5275 sayılı Kanun'un 105/A maddesi uyarınca, iyi hâlli hükümlülerin talebi hâlinde, cezalarının koşullu salıverilme tarihine kadar olan kısmının denetimli serbestlik tedbiri uygulanmak suretiyle infazına, ceza infaz kurumu idaresince hazırlanan değerlendirme raporu dikkate alınarak, hükmün infazına ilişkin işlemleri yapan Cumhuriyet başsavcılığının bulunduğu yer infaz hâkimi tarafından karar verilebilir.

Cezaevi idare ve gözlem kurulunun hükümlü hakkında verdiği iyi halli olmadığına dair karara karşı hükümlü, 4675 sayılı İnfaz Hâkimliği Kanunu'nun 5 ve 6. maddelerinde yazılı usul ve esaslar çerçevesinde kararın tebliğinden itibaren 15 gün içerisinde infaz hakimliğine şikayette bulunabilir.

Şikâyet başvurusu üzerine infaz hâkimi, duruşma yapmaksızın dosya üzerinden bir hafta içinde karar verir; ancak, gerek gördüğünde karar vermeden önce şikâyet konusu işlem veya faaliyet hakkında re'sen araştırma yapabilir ve ilgililerden bilgi ve belge isteyebilir; ayrıca ceza infaz kurumu ve tutukevi ile ilgili Cumhuriyet savcısının da yazılı görüşünü alır. İnfaz hâkimi, inceleme sonunda şikâyeti yerinde görmezse reddine; yerinde görürse, verilen kararın veya yapılan işlemin iptaline ya da faaliyetin durdurulmasına veya ertelenmesine karar verir.

Uygulamada, infaz hakimliklerinin, cezaevi idare ve gözlem kurullarınca iyi halli olduğuna karar verilen hükümlüler yönünden , cezalarının koşullu salıverilme tarihine kadar olan kısmının denetimli serbestlik tedbiri uygulanmak suretiyle infazına karar verildiği , cezaevi idare ve gözlem kurulunca iyi hâlli olduğuna karar verilen hükümlülerin talebinin reddine karar verilmediği görülmektedir

Yine uygulamada, cezaevi idare ve gözlem kurullarınca iyi halli olmadığına karar verilen hükümlülerin şikayetleri ise çok büyük oranda kabul edilmemektedir. İnfaz hakimlikleri çoğunlukla, cezaevi idare ve gözlem kurulunun kararının gerekçesini değerlendirmeden, takdir hakkını keyfi olarak kullanıp kullanmadığını tartışmadan, *"cezaevi idare ve gözlem kurulunun hükümlüyü gözlemledikten sonra iyi halli olmadığına karar verdiği, verilen kararın usule uygun olduğu"* şeklindeki matbu gerekçelerle şikayetleri reddetmektedir.⁵²

⁵² Kocaeli İnfaz hakimliğinin 04.08.2023 tarihli 2023/4060 sayılı kararı

Örneğin Bakırköy 1. İnfaz Hâkimliği 22/7/2020 tarihinde “...Her ne kadar hükümlü, denetimli serbestlik tedbiri uygulanarak tahliye edilmesi talebinde bulunmuş ise de; silahlı terör örgütüne üye olmak suçundan hükümlü olan talep eden hakkında tanzim edilen 22/7/2020 tarihli denetimli serbestlik tedbiri değerlendirme raporunda hükümlünün mensup olduğu örgütten ayrıldığı konusunda kanaat getirilmediği hüküm altına alınmış olup, bu haliyle hükümlü bakımından yasal şartların oluşmadığı...” şeklinde gerekçe ile başvurucunun şikayetini reddetmiştir.

Ancak istisnai de olsa infaz hakimliklerinin idare ve gözlem kurulu kararında dayanan tespitleri yetersiz görerek şikâyetin kabulüne karar verdiği de görülmektedir. Aşağıda 3 tane örnek karar paylaşılmış olup, bu kararlarda yazılan gerekçeler, esasında cezaevi idaresi kurallarına uyan, disiplin cezası olmayan, tekrar suç işleyeceğine dair somut bir delil bulunmayan tüm hükümlüler için geçerlidir.

Örneğin, şikayeti (itiraz) değerlendiren Silivri 1. İnfaz Hâkimliği 7/7/2020 tarihinde İdare ve Gözlem Kurulu kararında dayanan tespitleri yetersiz görerek şikâyetin kabulüne karar vermiştir. Kararın gerekçesi şöyledir“:

“...Açık Ceza İnfaz Kurumlarına Ayrılma Yönetmeliğinin madde 6/2-ç bendi uyarınca terör ve örgütlü suçlardan mahkum olanların açık ceza infaz kurumlarına ayrılabilmesi için kurum idare ve gözlem kurulunda örgütten ayrıldıkları hususunda bir kanaat oluşması gerekmektedir. İlgili kurul kararında adı geçen hükümlünün örgütten ayrıldığına dair bir beyanda ve davranışta bulunmadığından talebinin reddine karar verilmişse de; hükümlünün kurum ilgili birimlerine yazılı olarak örgütten ayrıldığına dair bir beyanda bulunmamasının başlı başına hükümlünün örgütle bağlantısının devam ettiği kanaatinin oluşması bakımından yeterli değildir. Terör ve örgütlü suçlardan hükümlü olanların kurumda bulundukları tüm süreç boyunca izlenerek örgütle bağlantılarının devam edip etmediği ya da örgüte halen sempati duyup duymadıklarının gözlemlenmesi gerekmektedir. Yine bu süreçte terör ve örgütlü suçlardan mahkum olanların gerek kendilerine gelen gerekse kendilerinin göndermiş olduğu mektup, faks vb. iletilerde ve yapmış oldukları telefon görüşmelerinde örgütle bağlantılarının devam ettiği kanaatini uyandırır bir durum ile karşılaşılıp karşılaşmadığı bir kanaate varılabilmesi bakımından önem arz etmektedir. Kurul kararına itiraz eden hükümlüye kurum dışından gelen mektup ve fakslar ile hükümlünün göndermek istediği mektup ve faksların incelenmesinde içerikleri itibariyle örgütlü ifadelerin yazılı olmadığı, telefon görüşmelerinde örgütlü ifadeleri içerir konuşmaların geçmediği, yine bazı terör suçlarından tutuklu ve hükümlü olanlar gibi örgüt lehine slogan atarak ya da eylem yaparak disiplin cezası almadığı anlaşılmıştır. Bir hükümlü örgütle

bağlantısının devam ettiğini ya da halen örgüte sempati duyduğunu kurum içerisinde sergilemiş aktif davranışları ile ortaya koyabilirse de örgütten ayrılarak tarafsız bir konuma geçtiğini ancak örgüt lehine bir eylem ya da tutum içinde bulunmayarak ortaya koyabilir. Terör ve örgütlü suçlardan mahkum olanlar ancak idare ve gözlem kurulunca örgütten ayrıldıklarına dair bir kanaate ulaşılması halinde koşullu salıverilme tarihlerine bir yıl kala açık ceza infaz kurumuna ayrılarak (5275 sayılı Kanuna eklenen Geçici 6.maddenin 3. fıkrası ile 30/03/2020 tarihine kadar işlenen suçlar açısından kapalı ceza infaz kurumunda bulunan hükümlüler hakkında koşulları sağlamaları halinde doğrudan denetimli serbestlik kararı verilebilmektedir.) sonrasında denetimli serbestlik hükümlerinden yaralanabiliyor olmaları nedeniyle hükümlülerin barındıkları kurumca örgütten ayrılarak tarafsız bir konuma geçip geçmediklerinin tespitine dair bir gözleme tabi tutulabilmeleri için bağımsız bir koğuşa alınmaları gerektiği konusunda kendilerine bir bilgilendirme yapılması gerekmektedir. Söz konusu bilgilendirme yapılmadan alınan idare ve gözlem kurulu kararı ile hükümlünün kurum ilgili birim ve servislerine hitaben örgütten ayrıldığına dair yazılı/sözlü bir beyanda bulunmadığından bahisle örgütten ayrıldığına dair bir kanaatin oluşmadığından talebinin reddine karar verilmesi doğru bir değerlendirme sonucu verilmiş bir karar olarak görülmemekle ... [karar verildi".]"⁵³

Kırıkkale İnfaz hakimliği de 17.04.2023 tarihinde vermiş olduğu kararda, “... İyi hal değerlendirmesinde, hükümlünün kesinleşmiş mahkumiyeti olmasına rağmen hakkında kovuşturma yargılamasına yönelik suçlamaları kabul edip etmediğine ilişkin sorular sorulduğu; **Kişilerin üzerine atılı suçlamaları, hiçbir aşamada kabul etme zorunluluklarının bulunmadığı, mevcut iyi hal değerlendirmesinde bu şekilde sorulan soruları kabul etme zorunluluğu olmayan hükümlünün beyanlarının kendisini savunmaya yönelik olduğu, bu beyanların tek başına pişman olmadığına ilişkin kanaat için yeterli olmadığı, kaldı ki beyanlarında, terör örgütünü örgüt olarak kabul etmeme gibi, yahut örgüt faaliyeti yürüttüğünü kabul ettiği halde pişman olmadığına ilişkin beyan verme gibi bir durumun bulunmadığı, mülakat beyanlarının suç ikrarı yaptırmaya yönelik değil, yönetmelikte belirtilen hususlar doğrultusunda toplumla bütünleşmeye hazır olup olmadığına, iyi halini tespit etmeye yönelik olması gerektiği, hükümlünün neden pişman olmadığına kanaat getirildiğinin tespit edilebilir olması, herhangi bir başka husus ve delil araştırma var ise bu durumun raporlarla sabit ve denetlenebilir olması gerektiği, ilgili**

⁵³ (Bayram Kaya (2), B. No: 2020/28211, 6/10/2022, § ...) Silivri 1. İnfaz Hâkimliğinin 7/7/2020 tarihli kararı

kurul kararında hükümlünün iyi halli olmadığına ilişkin verilen kararın dayanaklı gerekçeden uzak olduğu anlaşılmış bu nedenle şikayetin kabulüne dair karar vermek gerekmiştir.”

Antalya 2'nci İnfaz Hakimliği 14.01.2022 tarihinde H. Ç' nin şikayeti üzerine vermiş olduğu kararda *”Hakimliğimizce itiraz konu İdare Gözlem Kurulu kararı, kararın dayanakları ve tüm infaz evrakları ile hükümlü hakkında kurulca yapılan değerlendirmeye değerlendirildiğinde, Antalya S Tipi Kapalı İnfaz Kurumu İdare Gözlem Kurulu Başkanlığı'nın 09/12/2021 tarih ve 2021/729 karar sayılı kararıyla hükümlünün iyi halinin olmadığına hükümlünün koşullu salıverilmesinin uygun olmadığına dair karar verilmiş ise de kararda hükümlü hakkında oluşan bu kanaate dayanak teşkil eden olguların ortaya konulmadığı, tartışılmadığı, tespitlerin soyut temellere dayandırıldığı, dayanakların gösterilmediği, kurum ve kurulun hükümlü hakkındaki gözleminin neticesi bir takdir hakkı olduğu kabul edilse de bu şekilde gerekçeden yoksun bir şekilde yapılacak değerlendirilmenin hukuki denetlenebilirliği kaldırılacağı dikkate alınarak hükümlünün itirazının kabulüne, Antalya S Tipi Kapalı İnfaz Kurumu İdare Gözlem Kurulu Başkanlığı'nın kararının kaldırılmasına”..” karar vermiştir.⁵⁴*

Ancak Antalya İnfaz hakimliğinin bu kararı cezaevi idare ve gözlem kurulu tarafından uygulanmamıştır. İnfaz Hakimliği'nin H.Ç lehine verdiği kararı uygulamayan Antalya S Tipi Kapalı İnfaz Kurumu İdare ve Gözlem Kurulu, 20 Ocak'ta ikinci kez toplanarak H.Ç'den *”tarafsız koşu geçme ve örgütten ayrıldığına dair dilekçe”* vermesini istemiş, H.Ç'nin, Kurulun bu talebini kabul etmemesi üzerine Antalya S Tipi Kapalı İnfaz Kurumu İdare ve Gözlem Kurulu Başkanlığı H.Ç hakkın’a *”örgütle bağıni kesmediği”* gerekçesiyle hakimliğin daha önceki kararına rağmen ikinci defa *”iyi halli değıldir”* kararı vererek Çelik'in tahliyesi engellemiştir. Bunun üzerine H.Ç'nin Avukatı kararın kaldırılması için tekrar Antalya İnfaz Hakimliği'ne başvurmuş ve infaz hakimliği H.Ç'nin ikinci şikayetini de kabul ederek İdare ve Gözlem Kurulu'nun kararını kaldırmıştır. Bu karar üzerine üçüncü kez toplanan Antalya S Tipi Kapalı İnfaz Kurumu İdare ve Gözlem Kurulu Başkanlığı bu sefer H.Ç hakkında *” iyi halli olduğundan şartlı salıverilmesi uygundur”* şeklinde karar vermiştir.⁵⁵

b. Ağır Ceza Mahkemesinden Kaynaklı Sorunlar

İnfaz hâkiminin kararlarına karşı şikâyetçi veya ilgili Cumhuriyet savcısı tarafından, tebliğden itibaren yedi gün içinde Ceza Muhakemesi Kanunu hükümlerine göre itiraz yoluna gidilebilir. İtiraz, infaz hakimliğinin yargı çevresinde bulunduğu

⁵⁴ Antalya 2. İnfaz Hakimliğinin 14.01.2022 tarihli karar (Hasan Çelik)

⁵⁵ <https://mezopotamyaajansi35.com/tum-haberler/content/view/161521>

ağır ceza mahkemesine yapılır. İtiraz üzerine Ağır Ceza Mahkemesince verilen karar kesin olup, istinaf ve temyiz yolu yoktur.

Uygulamada yaygın bir şekilde, ağır ceza mahkemelerince yeterli gerekçe olmaksızın, infaz hakimliğince ve cezaevi idare ve gözlem kurulunca verilen kararların usule uygun olduğu belirtilerek hükümlülerin, infaz hakimliklerinin şikayetin reddine dair verdiği kararlara karşı itirazları reddedilmektedir.⁵⁶ Ağır ceza mahkemelerinin genel olarak infaz hakimliğinin kararlarına karşı nihai itiraz mercii olmalarına rağmen usuli bir denetim yaptıkları ve itiraz hususlarını dikkate almadıkları görülmektedir. Dolayısıyla hukukilik denetiminden uzak ve etkisiz bir iç hukuk yolu olduğu görülmektedir.

c. Yargıtay'ın Hukuka Aykırı Kararlara Meşruiyet Kazandırması

Yargıtay, Yargıtay Cumhuriyet Başsavcılığı tarafından, Ağır Ceza Mahkemelerince hükümlülerin koşullu salıverilmesine dair verilen kesin kararlara karşı olağanüstü kanun yolu olarak kanun yararına bozma yoluna başvurulması üzerine, hükümlülerin koşullu salıverilmesinin hukukilik denetimini yapmaktadır.

Maalesef ki, terör suçlularının iyi halli olmadığına dair verilen kararlara karşı, Yargıtay tarafından hukuka uygunluk denetimi yapılmamakta ve cezaevi idare ve gözlem kurullarınca verilen hukuka aykırı kararlara meşruiyet kazandırılmaya çalışılmaktadır. Nitekim Yüksek mahkeme bir kararında; *“FETÖ silahlı terör örgütüne üye olduğu mahkeme kararı ile tespit edilerek cezalandırılan hükümlünün, 01/06/2020 tarihli dilekçesi ile örgüt üyeliğini hiçbir şekilde kabul etmediği ve söz konusu örgüt ile bağının kalmadığını beyan ederek tarafsız koğuşa geçme talebinde bulunduğu, bunun üzerine hükümlünün mevcut durumunun, ilk olarak adı geçen Ceza İnfaz Kurumu İdare ve Gözlem Kurulunun 01/06/2020 tarihli ve 2020/2724 sayılı kararı hükümlünün durumunun gözlemlenerek değerlendirilmesine karar verildiği, belirtilen süre boyunca hükümlünün Kurum görevlileri ile görüştüğü ve gözlemlendiği, ancak hükümlünün kurumda kaldığı müddetçe telefon görüşmeleri ve mektupları incelendiğinde terör örgütünden ayrıldığına dair somut herhangi bir veriye rastlanmadığından bahisle hakkında yeterli kanaat elde edilememesi üzerine de örgütten ayrıldığına ilişkin samimiyetinin tasdikinin reddine dair kararın verildiği, söz konusu değerlendirmenin cezanın infazı sırasında idarece yapılan görüşmelere ve gözleme dayanılarak verildiği gibi, örgüt ile bağının ve mensubiyetinin bulunmadığını beyan eden hükümlünün söz konusu örgüte dair*

⁵⁶ Bakırköy 1. Ağır Ceza Mahkemesi tarafından 30/7/2020 tarihinde B.K'nın itirazı üzerine verdiği karar

herhangi bir bilgi paylaşımında da bulunmadığı anlaşılmakla, itirazın reddi yerine yazılı şekilde kabulüne karar verilmesinde isabet görülmediğinden bahisle,” denilmiştir.⁵⁷

Yargıtay benzer mahiyetteki kararlarında da, yargılama safahatında örgüt üyesi olduğunu kabul etmeyen, üzerine atılı suçu işlemediğini ısrarla söyleyen hükümlünün; cezaevi kurallarına ve iyileştirme programlarına uymasını, disiplin cezasının olmamasını, koşullu salıverilme için gerekli yasal süre şartını yerine getirmesini ve yönetmelikle getirilen düzenleme gereğince örgüt ile bağının kalmadığını beyan ederek tarafsız koğuşa geçme talebinde bulunmasını yeterli görmemiş ve örgüte dair herhangi bir bilgi paylaşımında bulunmadığı, hükümlünün kurumda kaldığı müddetçe telefon görüşmeleri ve mektupları incelendiğinde terör örgütünden ayrıldığına dair somut herhangi bir veriye rastlanmadığı gerekçesiyle cezaevi idare ve gözlem kurullarınca verilen “*hükümlünün iyi halli olmadığına*” dair kararları yerinde görmüştür.⁵⁸

Yargıtay’ın bu kararları hem hukuki hem de vicdani olarak sorunludur. İnfaz Kanunu’nda ve hatta ilgili yönetmelik düzenlemelerinde, hükümlünün koşullu salıverilmesi için “*bağlı olduğu örgüte dair paylaşımında bulunma*” gibi bir koşul bulunmamaktadır. Buna rağmen Yargıtay’ın, cezaevi idare ve gözlem kurullarının “*bağlı olduğu örgüte dair paylaşımında bulunmadığı*” gerekçesiyle verdikleri hükümlülerin iyi halli olmadığına dair, hukuki dayanağı olmayan keyfi kararları bozması gerekirken, onaması, yerinde görmesi, hukuka aykırıdır.

Esasında kişinin “*bağlı olduğu örgüte dair paylaşımında bulunması*”, maddi ceza hukukunda, Türk Ceza Kanunu’nda düzenlenen etkin pişmanlık düzenlemesi içerisinde yer almaktadır. Etkin pişmanlık, olası cezayı ortadan kaldırabilecek veya cezada indirim yapılmasını gerektirebilecek “*kişisel bir sebep*” olarak kabul edilmiştir. Etkin pişmanlıktan yararlanan hükümlüler bakımından denetimli serbestlik uygulaması öncesinde iyi hal (*samimiyetin tasdiki*) kararı aranmamaktadır.⁵⁹

Dolayısıyla, yargılama safhasında, atılı suçu işlediğini düşünse ve bağlı olduğu örgüte dair paylaşımında bulunsay cezasında indirim alabilecek olan hükümlünün , 5275 sayılı Kanun’da da yer almadığı halde, örgüte dair paylaşımında bulunmadığı

⁵⁷ Yargıtay 1. CD., . 2021/12596 E, .2021/15300 K, 27/12/2021 T

⁵⁸ Yargıtay 1. CD., 2021/8298 E.,2021/11584 K., 30.06.2021 T.

⁵⁹ Özdemir, Orhan: “7242 Sayılı Kanun Sonrası Hükümlülerin Açık Ceza İnfaz Kurumlarına Ayrılmaları, Adalet Dergisi, no: 67, (Kasım 2021), s. 386.

gerekçesiyle cezanın infazı aşamasında koşullu salıverilme hakkından yararlandırılmaması hukuki olmadığı kadar, vicdani de değildir.

Yine Yargıtay, cezaevi idare ve gözlem kurullarının *“hükümlünün kurumda kaldığı müddetçe telefon görüşmeleri ve mektupları incelendiğinde terör örgütünden ayrıldığına dair somut herhangi bir veriye rastlanmadığından iyi halli olmadığına”* dair kararlarını yerinde görmüştür. Örgüt üyesi olmadığını söyleyen hükümlüden, örgüt üyesi olmadığını ispatlamasını beklemek ve ispat külfetini bu hükümlüye yüklemek hukuken kabul edilebilir değildir. Öncelikle hukukun evrensel ilkelerine göre, hükümlünün örgütten ayrılmadığına dair somut delilleri ortaya koyması gereken, hükümlüyü gözlemleyen cezaevi idaresidir. Hükümlü sürekli olarak cezaevi idaresinin gözetimi altındadır. Hükümlünün telefonları, mektupları, davranışları cezaevi idaresince takip edilmektedir. Psiko-sosyal yardım servisi ve eğitim ve öğretim servisindeki görevliler hükümlü ile konuşmakta ve davranışlarını gözlemlemektedir. Kısaca cezaevi idaresinin elinde, hükümlünün iyi halli olup olmadığını değerlendirip, somut ve denetlenebilir delillerle gerekçelendirebileceği imkanlar mevcuttur. Örneğin, örgüt lehine slogan atan, mektuplarında örgütü öven, telefon konuşmalarında örgütün illegal eylemlerini destekleyen hükümlünün bu eylemleri denetime açık şekilde tutanak altına alınarak iyi hal kararlarında gerekçe olarak kullanılabilir. Bunun aksine, hükümlünün söz ve eylemlerinde, örgüt bağının devam ettiğini gösterir somut bir husus olmadığı halde, *“hükümlünün kurumda kaldığı müddetçe terör örgütünden ayrıldığına dair somut herhangi bir veriye rastlanmadığından iyi halli olmadığına dair karar”* vermek, hukuka, akla ve vicdana uygun bir gerekçe değildir.

d. Anayasa Mahkemesi’nin Bireysel Başvuruları Esastan İncelememesi

Yukarıdaki bölümlerde detaylı şekilde anlatılan, Türkiye Cumhuriyeti Anayasası’nda yer alan hukuk devleti, eşitlik, ayrımcılık yasağı, kanunilik, kararların gerekçeli olması, idarenin takdirini keyfi olarak kullanmaması, ve kişilerin keyfi olarak hürriyetlerinden yoksun bırakılmaması ilkelerinin, gerek cezaevi idare ve gözlem kurullarınca, gerekse hukukilik ve yerindelik denetimi yapması gereken infaz hakimliği ve ağır ceza mahkemelerince ihlal edilmesine rağmen, Anayasa Mahkemesi, hükümlülerin cezalarının koşullu salıverilmelerine kadar olan kısmını, denetimli serbestlik tedbiri uygulanmak suretiyle cezaevi dışında geçirebilmelerine dair yapılan bireysel başvurularda konunun esasına girmeksizin kabul edilemezlik kararları vermektedir.

Anayasa Mahkemesi aşağıda örnek olarak verdiğimiz her 3 kararında da işin esasına girmeden kabul edilemezlik kararı vermiş ise de, görüleceği üzere gerekçeleri kendi arasında çelişkilidir.

Örneğin, Anayasa Mahkemesi, **29/11/2018 tarihli Halis Yurtsever** kararında⁶⁰ özetle; *“Denetimli serbestlik tedbirinin uygulanması için hapis cezasının süresi ve açığa ayrılmış olma koşulu yerine getirildikten sonra ceza infaz kurumu idaresinin iyi hal raporu üzerine başvurulmuş infaz hakiminin tedbirin uygulanması yönünde karar vermesi gerekmektedir. Dolayısıyla denetimli serbestlik tedbiri kararı, yetkili infaz hakiminin takdir yetkisinde olduğundan Anayasa’nın 19. maddesinin ikinci fıkrasının birinci cümlesi kapsamında güvence altına alınmamıştır. Somut olayda başvuruya konu kararlar açık ceza infaz kurumuna ayırma talebinin reddine ilişkindir. Başvurucu açık ceza infaz kurumuna ayrılmış olsaydı bile infaz kurumunca hazırlanmış iyi hal raporu ve infaz hakimliğinin kararı olmadan doğrudan kendisine denetimli serbestlik tedbiri uygulanamayacağı için kişi hürriyeti ve güvenliği hakkına yönelik açık ve görünür bir ihlal söz konusu değildir.”* demiştir.

Anayasa Mahkemesi, **15/12/2021 tarihli Mustafa Takyen** kararında⁶¹ özetle; *“Başvurucu hakkında mahkûmiyet kararı verilmiş ve ceza yargılaması kesinleşerek sona ermiştir. İnfaz Hâkimliği kararına konu olan başvurunun açık ceza infaz kurumuna ayrılma ve denetimli serbestlikten yararlanma şartlarını taşıyıp taşımadığı, meselesi doğrudan doğruya başvurunun cezasının infaz edilme şekline ilişkindir. Başka bir ifadeyle denetimli serbestlikten yararlanma talebi ile ilgili meseleler tamamen infaz hukukunun şekline yönelik olup suçun esası ya da cezanın miktarı ile herhangi bir ilgisi bulunmamaktadır. Dolayısıyla başvurunun suç isnadı altında bulunmadığı bir döneme ilişkin olarak açık ceza infaz kurumuna ayrılma ve denetimli serbestlikten yararlanma talebiyle ilgili ileri sürdüğü ihlal iddiasının cezai anlamda suç isnadı niteliği taşımadığı bu yönüyle başvuru konusu uyuşmazlığın adil yargılanma hakkının cezai boyutu kapsamında kalmadığı açıktır. Bu durumda suç isnadı niteliğinde olmadığı anlaşılan başvuru konusu uyuşmazlık çerçevesinde dile getirilen adil yargılanma hakkına dair şikâyetlerin Anayasa ve Sözleşme’nin ortak koruma alanının dışında kaldığı ve bireysel başvuruya konu yapılamayacağı sonucuna varılmıştır. Açıklanan gerekçelerle başvurunun diğer kabul edilebilirlik şartları yönünden incelenmeksizin konu bakımından yetkisizlik nedeniyle kabul edilemez olduğuna karar verilmesi gerekir.”* demiştir.

⁶⁰ AYM Halis Yurtsever Kararı, B. No: 2015/17595, K.T: 29/11/2018, <https://kararlarbilgibankasi.anayasa.gov.tr/BB/2015/17595>;

⁶¹ AYM Mustafa Takyen Kararı, [GK], B. No: 2020/27974, K.T: 15/12/2021, <https://kararlarbilgibankasi.anayasa.gov.tr/BB/2020/27974>;

Anayasa Mahkemesi 06.10.2022 tarihli Bayram Kaya kararında özetle;⁶² “5275 sayılı Kanun’un 105/A maddesi, infaz hâkiminin takdir yetkisi ve belirlenecek yükümlülükler çerçevesinde hükümlülerin infaz rejiminin şeklini belirleyip cezalarının bir kısmını denetimli serbestlik tedbiri uygulanarak ceza infaz kurumu dışında geçirmelerini sağlamaktadır. Anılan kural uyarınca hükümlünün talebi ve kanuni şartlar oluşmuş olsa dahi infaz hâkimi tedbirin uygulanması talebini reddedebilecektir. Dolayısıyla bütün hükümlüler için Anayasa’nın 19. maddesi kapsamında hapis cezasının tamamının veya bir kısmının denetimli serbestlik tedbirinin uygulanması suretiyle infaz edilmesi zorunluluğu bulunmamaktadır. Ancak denetimli serbestlikten yararlanmak için mevzuatta öngörülen tüm şartları taşıyan hükümlüler bakımından denetimli serbestlik hükümlerinin uygulanmaması, kişilerin keyfî olarak hürriyetlerinden yoksun bırakılmalarını yasaklayan Anayasa’nın 19. maddesi ile bağdaşmayacaktır.

Somut olayda, Ceza İnfaz Kurumu İdare ve Gözlem Kurulu başvuru hakkında 22/7/2020 tarihinde hazırladığı değerlendirme raporu doğrultusunda başvuru organının örgütten ayrıldığına dair bir kanaatin oluşmadığı sonucuna varmıştır. Bu İdare ve Gözlem Kurulu kararına yapılan itiraz da Bakırköy İnfaz Hâkimliği ve Ağır Ceza Mahkemesi tarafından reddedilmiştir. Dolayısıyla yetkili makamlarca başvuru organının denetimli serbestlikten yararlanma şartlarını sağlamadığı sonucuna varılmıştır. Denetimli serbestlik tedbiri kararı verilmesi hususunda yetkili infaz hâkiminin takdir yetkisi bulunmaktadır. Somut olayda İnfaz Hâkimliğinin herhangi bir takdir yetkisi bulunmadan bu tedbiri uygulamakla yükümlü olması gibi bir durum söz konusu değildir. Başvuru organının denetimli serbestlik şartlarını sağladığı hâlde tahliye edilmemesi gibi bir durum da mevzu bahis değildir. Bu nedenle kişi hürriyeti ve güvenliği hakkına yönelik açık ve görünür bir ihlalin bulunmadığı sonucuna varılmıştır. Açıklanan gerekçelerle başvuru organının açıkça dayanaktan yoksun olması nedeniyle kabul edilemez olduğuna karar verilmesi gerekir.”

Anayasa Mahkemesi esasında, yukarıdaki Bayram Kaya kararının gerekçesinde, denetimli serbestlikten yararlanmak için mevzuatta öngörülen tüm şartları taşıyan hükümlüler bakımından denetimli serbestlik hükümlerinin uygulanmamasının, kişilerin keyfî olarak hürriyetlerinden yoksun bırakılmalarını yasaklayan Anayasa’nın 19. maddesi ile bağdaşmayacağını belirtmiş, ancak maalesef şu ana kadar vermiş olduğu kararlarda işin esasına girmeden kabul edilemezlik kararları vererek, hükümlülerin maruz kaldığı hak ihlalleri için etkin bir iç hukuk yolu olmamıştır.

⁶² AYM Bayram Kaya Kararı (2), B. No: 2020/28211, K.T: 6/10/2022, <https://kararlarbilgibankasi.anayasa.gov.tr/BB/2020/28211>

e. Türkiye İnsan Hakları ve Eşitlik Kurumu'nun (TİHEK) Denetim Yapmaktan Kaçınması

Hükümlülerden bazıları, cezaevi idare ve gözlem kurullarının benzer durumdaki hükümlülere dair iyi hal kararları, aynı cezaevinde veya cezaevinden cezaevine değiştiği için, bu durumun eşitlik ilkesine aykırılık olduğunu ve ayrımcılığa uğradıklarını belirterek, 6701 sayılı Kanun'la kurulmuş olan Türkiye İnsan Hakları ve Eşitlik Kurumu'na başvurmuştur.

6701 sayılı Kanun'a göre Kurumun görevleri; insan hakları ihlallerini resen incelemek, araştırmak, karara bağlamak ve sonuçlarını takip etmek; ayrımcılık yasağı ihlallerini resen veya başvuru üzerine incelemek, araştırmak, karara bağlamak ve sonuçlarını takip etmek ve özgürlüğünden mahrum bırakılan ya da koruma altına alınan kişilerin ulusal önleme mekanizması kapsamındaki başvurularını incelemek, araştırmak, karara bağlamak ve sonuçlarını takip etmektir.

Bu kanun uyarınca hükümlü B.E.Ç , 5275 sayılı Kanun gereği 28/05/2023 tarihi itibarıyla şartlı tahliyeye hak kazandığını, buna rağmen kanuna aykırı şekilde özgürlüğünden alıkoyluğunu, kapalı ceza infaz kurumları yönetimlerinde, kendisiyle aynı nitelikte suçlardan cezasını infaz eden hükümlüler ve diğer hükümlülerin belirtilen koşullu salıverilme tarihinde tahliye edildiğini ancak kendisinin kanundaki şartları sağlamış olmasına rağmen tahliye edilmediğini, iyi halli olduğunun İdare ve Gözlem Kurulu Kararı ile sabit olduğunu ancak ceza infaz kurumunun önceden iyi halli olduğu yönünde değerlendirmede bulunmasına rağmen tahliye edileceği zaman iyi halli olmadığını tespit ettiğini, iyi halin şartlı tahliyenin esaslı bir unsuru olduğunu, bu nedenle İnfaz Kanunu'nun 89. maddesinde yapılan değişikliklerin koşullu salıverilmenin unsurlarında yapılan değişiklik anlamına geldiğini, TCK'nın 7. maddesi uyarınca geçmişe yürüme yasağı ve Anayasa'nın 38. maddesi uyarınca suçta ve cezada kanunilik ilkesine tabi olduğunu, Anayasa ve 5275 sayılı Kanun'da yer almayan bir şartın Açık Cezaevine Ayrılma Yönetmeliği'nin 6/ç maddesi ile düzenlenmesinin kanunilik ilkesine aykırılık teşkil ettiğini, 7242 sayılı Kanun ile İnfaz Kanunu'nun 89. ve mezkûr Yönetmelik'in 16. maddesindeki iyi hal kriterlerine ilişkin yapılan değişikliklerin aleyhine olduğunu, bu sebeple kendisine uygulanacak şartlı salıverilmede dikkate alınması gereken iyi hal değerlendirmesinin 29/12/2020 tarihli Yönetmelik'e göre değil 17/06/2005 tarihli Gözlem ve Sınıflandırma Merkezleri Yönetmeliği'ne göre yapılmasının gerektiğini, kendisinin iyi hal değerlendirmesinin ise 5275 sayılı İnfaz Kanunu'nun 89. ve yeni Yönetmeliğin 16. maddesinde yer alan ancak eski yönetmelikte bulunmayan "*Tekrar suç işleme ve*

topluma zarar verme riskinin düşük olmadığı, işlediği suçtan dolayı duyduğu pişmanlık” kriterlerine göre yapıldığını, koşullu salıverilmenin bir lütuf değil, aksine şartları olduğu takdirde hükümlü için uygulanması zorunlu olan bir infaz müessesesi ve kamu yararına dayanan bir hak olduğunu, bu müesseseden faydalandırılmamasının eşitlik ilkesi, kişi hürriyeti ve güvenliği hakkı ihlali olduğunu iddia etmekte ve lehine olan hükümlerin uygulanarak mağduriyetinin giderilmesini talep etmiştir.

Kurumun 1. Dairesi ise vermiş olduğu 28.11.2023 tarih ve 2023/947 sayılı kararda, başvurunun, sebeplerinin, konusunun ve taraflarının, Kurumda daha önce incelenmiş ve araştırılmış olan bir başvuruyla aynı olduğu, inceleme şartlarını taşımadığı ve bu nedenle kabul edilemez olduğuna karar vermiştir.

Kurum her ne kadar kararında, başvurunun sebeplerinin, konusunun ve taraflarının, Kurumda daha önce incelenmiş ve araştırılmış olan bir başvuruyla aynı olduğunu ifade etmiş ise de, başvuru tarafından daha önce Kuruma yapılmış bir başvuru olmaması ve ayrıca eğer daha önce benzer bir başvuru var ise ilgili karara atıf yapılması gerekirken maddi gerçekle dahi örtüşmeyecek şekilde kabul edilmezlik kararı verilmesi, verilen kararın açıkça hukuka aykırı olduğunu göstermektedir.

Görüldüğü üzere, eşitsizlik, ayrımcılık yasağı ve insan hakları ihlallerini resen veya başvuru üzerine incelemek, araştırmak, karara bağlamak ve sonuçlarını takip etmekle görevli Kurum, cezaevi idare ve gözlem kurullarının keyfi kararlarının oluşturduğu eşitsizliği, hak ihlalinin ortadan kaldırmamıştır.⁶³

E. HUKUKA AYKIRI OLARAK HASTA HÜKÜMLÜLERİN DENETİMLİ SERBESTLİK VE KOŞULLU SALIVERİLME HAKLARININ İHLAL EDİLMESİ

Cezaevleri, hükümlüler bakımından kesinleşen cezanın infaz edildiği bir kurum olmasına rağmen, 15 Temmuz sonrası başlayan ayrımcı uygulamalarla birlikte Erdoğan rejiminin intikam alma merkezlerine dönüşmüşlerdir. Tutuklanan veya hükümlü bulunan insanların insanlık dışı koşullarda barındırılması, tek kişilik hücrelerde tecrite maruz kalması, ziyaretçi kabul ve telefon haklarının kısıtlanması, sosyal ve kültürel aktivitelerden mahrum bırakılması, yeterli sağlık imkanı sağlanmaması⁶⁴, koşulları bunmasına rağmen denetimli serbestlik ve koşullu salıverilmeden faydalandırılmaması, hasta tutukluların infazlarının ertelenmemesi

⁶³ Türkiye İnsan Hakları ve Eşitlik Kurumu 1. Dairesinin 28.11.2023 tarih, 2023/947 sayılı kararı

⁶⁴ Aras, Bahattin: “Hükümlü ve Tutukluların İnsan Onuruna Uygun Koşullarda Barınma Hakkı”, Yaşar Hukuk Dergisi, Cilt:4, Sayı:2, Yıl:2022, s.5 vd

gibi hukuksuz uygulamalar bu dönemin en vahim nefret saikli ve ayrımcı cezaevi uygulamalarıdır.

Yukarıdaki kısımda da izah edildiği üzere başta Gülen Hareketine mensubiyetten hükümlü olanlar olmak üzere bir çok siyasi hükümlünün denetimli serbestlik ve koşullu salıverilme koşulları oluşmasına karşın bu haklardan sistematik ve planlı olarak faydalandırılmadıkları görülmektedir. Bu noktada idare ve gözlem kurullarının verdiği keyfi ve hukuksuz kararlarına yönelik, başta yerel mahkemeler, Yargıtay ve Anayasa Mahkemesi tarafından bilinçli bir tercihle etkin hukuki denetim yapılamayarak meşruiyet kazandırılmıştır.

15 Temmuz sonrası ayrımcı rejim politikalarının bütün uygulamaları cezaevlerinde maalesef acımasızca sergilenmiştir. Bütün bu uygulamalar içerisinde en vahim olanı ise hasta tutuklu ve hükümlülerin bilinçli bir politika ile tedaviye erişim ve sağlık imkanlarından mahrum bırakılarak ölüme terke edilmeleridir. Yüzlerce insan cezaevinde kalamayacak kadar ağır hasta olmasına veya kronik ağır hastalıkları olmasına rağmen önce tutuklanmış ve daha sonra cezaevlerinde ölüme terk edilmiştir. Hastalıkları nedeniyle tahliye edilmeyen bu hükümlüler denetimli serbestlik ve koşullu salıverilme haklarından da hukuka aykırı gerekçelerle faydalandırılmamışlardır. Adeta hasta hükümlülerin cezaevinde ölümü istenmiştir.

Bu bölümde keyfi olarak denetimli serbestlik ve koşullu salıverilme hakları ihlal edilen hasta hükümlü vakalarına yer verilecektir. Ancak, bu kısımda bahsedilenlerin ötesinde birçok vahim vaka bulunmakla birlikte, gerek sayının çokluğu ve gerekse yeterli açık kaynak bulunmaması nedeniyle şimdilik sadece pilot nitelikte vakalara yer verilecektir.

a. Kanser Hastası Hakim Mustafa Başer'in Ölümle İmtihanı

Türkiye'deki ayrımcı rejim uygulamalarının etkilerini en acımasızca gösterdiği yerlerden biri de cezaevleridir. Nefret ve ayrımcı politikalar ile güdülenen kamu görevlileri Gülen Hareketi mensubu olduğu iddiasıyla burada kalanlara karşı işkence, kötü muamele ve ayrımcı uygulamalara başvurmışlardır. Hükümlü olması nedeniyle denetimli serbestlik ve koşullu salıverilme koşulları oluşmasına karşın insanlar Gülen Hareketi mensubu olması iddiasıyla bu haklardan sistematik ve planlı olarak faydalandırılmamaktadırlar. Yasal koşullar uygun olmasına ve cezaevinde iyi hal koşullarına aykırı tek bir eylemleri bulunmamasına rağmen Gülen Hareketi mensubu olma iddiasıyla hüküm giyen vatandaşlara yönelik ayrımcı uygulamalara gidilmektedir.

Bu bağlamda Sincan F1 Cezaevi'nde 1 Mayıs 2015 tarihinden beri tutuklu bulunan ihraç hakim Mustafa Başer'in 1 yıl önde denetimli serbestlik hakkı gelmiş olmasına ve mesane kanseri olmasına rağmen kanunen hak kazandığı denetimli serbestlik hakkından faydalandırılmamaktadır. Ağır bir ameliyat sonrası bu defa 27 Eylül 2022 tarihi itibarıyla koşullu salıverilme hakkı kazanmasına rağmen bu haktan da faydalandırılmamıştır. Cezaevlerinde aynı konumda bulunan binlerce mahkum denetimli serbestlik ve koşullu salıverilme imkanlarından faydalandırılmasına rağmen ihraç hakim Mustafa Başer bu yasal haklardan faydalandırılmamaktadır. Mevcut durumda Mustafa Başer'in kanseri üçüncü kez nüksetmiştir⁶⁵.

HDP Kocaeli Milletvekili Ömer Faruk Gergerlioğlu, konuyla ilgili soru önergesi vermiştir. Çalışmaya konu olayda ise ihraç hakim Mustafa Başer, şu anki iktidarın bakanlarının da karıştığı 17/25 Aralık operasyonlarını gerçekleştiren polislerin tahliyesine karar vermiş olması nedeniyle ayrımcı ve nefret uygulamalarına maruz bırakılmaktadır. Hukuksuz olarak tek kişilik hücrede cezasını infaz etmesi yetmezmiş gibi intikam ve nefret saikiyle ağır kanser hastası bilerek ölüme terk edilmektedir. Bu konuda karar verme konumunda olan cezaevi idaresi ve yargı mensupları tamamen nefret saikiyle aleyhe karar vermektedirler. Sayın Başer 3. evre kanser hastası olmasına karşın bu nefret saikiyle bilinçli olarak ölüme terk edilmektedir.

b. 84 Yaşında Ağır Hasta Hükümlü Halil Karakoç'un Keyfi Olarak Denetimli Serbestlikten Mahrum Bırakılması

15 Temmuz 2016'daki darbe girişiminden 10 gün sonra gözaltına alınan Halil Karakoç, Gülen Hareketi ile olan ilişkisi gerekçe gösterilerek "*Silahlı Terör Örgütüne Üye Olma*" suçundan 01.08.2016 tarihinde tutuklanarak Manisa T tipi Ceza İnfaz Kurumuna konulmuş, 17.11.2017 tarihinde tahliye edilmiştir. Karakoç hakkında Manisa 2.Ağır Ceza Mahkemesinde yapılan yargılama neticesinde 7 yıl 6 ay hapis cezası çarpıtılmış ve cezası Yargıtay tarafından onanarak kesinleşmiştir. Karakoç hakkında kesinleşen hükmü nedeniyle "*Silahlı Terör Örgütüne Üye Olma*" suçundan ikamet etmekte olduğu adreste 06.01.2021 tarihinde gözaltına alınarak cezaevine gönderilmiştir.

⁶⁵ Samanyolu Haber, "Cezaevinde hastalığı 3. kez nüksetti: Başer'in oğlu yetkilileri hukuku uygulamaya çağırıldı", 11.01.2023, <https://www.shaber3.com/cezaevinde-hastaligi-3-kez-nuksetti-baser-in-oglu-yetkilileri-hukuku-uygulamaya-cagirdi-haberi/1404643/>.

84 yaşındaki Karakoç, kalp, şeker, prostat ve benzeri birçok hastalığı bulunmasına ve ciddi bakıma muhtaç olmasına rağmen Adli Tıp Kurumu, "rehabilitasyon hastanesinde ya da cezaevinde kalabilir" şeklinde raporlar verdiği için tahliye edilmemiştir. Cezaevinde kalp krizi geçirmesine rağmen Karakoç tahliye edilmemiştir.⁶⁶ Bu ağır hastalık hallerine rağmen cezasını iyi halli infaz ederek Mayıs 2024 tarihinde denetimli serbestlik talebinde bulunmuştur. Ancak cezaevi idare ve gözlem kurulu somut hiçbir gerekçe göstermeden ve denetimli serbestlikten yararlanmasına engel herhangi bir somut eyleme yer vermeden ağır hasta ve yaşlı Karakoç'un denetimli serbestlik taleplerini reddetmiştir.

AİHM'nin birçok kararında vurguladığı üzere Sözleşme'nin 3. maddesi, özellikle tedavisi zor bir hastalıktan muzdarip olsa bile, bir tutukluyu sağlık nedeniyle serbest bırakma veya onu bir devlet hastanesine nakletme yönünde genel bir yükümlülük getirdiği şeklinde yorumlanamaz. Bununla birlikte, bu hüküm, Devletin mahpusların insan onuruna uygun koşullarda tutulmasını, tedbirin uygulanma şekli ve yönteminin onları tutukluluğa bağlı kaçınılmaz acı eşliğini aşan yoğunlukta bir sıkıntıya veya zorluğa maruz bırakmamasını ve hapis cezasının uygulanmasına ilişkin talepler bakımından sağlıklarının ve refahlarının, örneğin gerekli tıbbi yardım verilerek uygun bir şekilde güvence altına alınmasını sağlamasını gerektirmektedir (*Grimailovs/Letonya*, 2013, § 150; *Yunusova ve Yunusov/Azərbaycan*, 2016, § 138). Bu nedenle, özellikle ciddi durumlarda, ceza adaletinin düzgün bir şekilde tecelli ettirilmesinin, insani önlemler şeklinde çözüm yollarına başvurulmasını gerektirdiği durumlar ortaya çıkabilir (*Eneal/İtalya [BD]*, 2009, § 58). Bu noktada Halil Karakoç insani koşullarda tedavi edilmediği ve bakımı yapılmadığı gibi infazı tamamlamasına rağmen tahliye edilememektedir. AİHM'in bakış açısı çerçevesinde cezasını iyi halli infaz eden Karakoç'un tedavisi kapsamında denetimli serbestlikten faydalanması insan onuruna uygun bir tedbir olacaktır. Ancak birçok cezaevinde ve birçok hasta hükümlüye olduğu gibi Karakoç'a bu insani tedbir uygulanmamaktadır.

c. Cezaevinde 4 Ameliyat Geçiren Avukat Ali Odabaşı'nın Denetimli Serbestlik ve Koşullu Salıverilme Hakkından Mahrum Bırakılması

Özellikle 15 Temmuz sonrası başlayan soruşturmalar neticesinde birçok insan haksız olarak tutuklanmış ve hukuksuz bir şekilde cezalandırılmıştır. Evrensel

⁶⁶ Tr724 Haber, "84 yaşındaki hasta mahpus Halil Karakoç cezaevinde kalp krizi geçirdi: Günde 14 ilaç kullanıyor", 14 Temmuz 2023, <https://www.tr724.com/84-yasindaki-hasta-mahpus-halil-karakoc-cezaevinde-kalp-krizi-gecirdi-gunde-14-ilac-kullaniyor/>

hukukun, Anayasa'nın ve kanunların belirlediği ölçülerde bir adil yargılama yapılmadan cezalandırılan insanlar, infaz sürecinde de aynı hukuksuzluklara maruz kalmışlardır. Bu uygulamaların mağdurlarından biri de Erdoğan rejimi tarafından 17/25 Aralık operasyonları sonrası kayyum atanan ve 15 Temmuz sonrası ise kapatılan Zaman Gazetesi'nin eski Sorumlu Yazı İşleri Müdürü Avukat Ali Odabaşı'dır. Odabaşı cezaevinde dört defa ağır ameliyatlar geçirmesine rağmen hem denetimli serbestlik hakkı hem de koşullu salıverilme hakkı da elinden alınmıştır.

Gülen Hareketine yönelik soruşturmalar kapsamında tutuklanan Odabaşı örgüt üyesi olma suçundan 6 yıl 3 ay hapis cezasına çarptırıldı. 22 Kasım 2022 tarihinde denetimli serbestliğe hak kazanmasına , iyi hal koşullarına sahip olmasına ve disiplin cezası olmamasına rağmen Sincan T Tipi Cezaevi İdare Ve Gözlem Kurulu tarafından hukuksuz gerekçelerle bu haktan mahrum bırakmıştır.

Denetimli serbestlik hakkı gasp edilen Odabaşı'nın koşullu salıverilme hakkı da elinden alınmıştır. 22 Kasım 2023 tarihi itibarıyla, 5275 sayılı Kanun gereğince koşullu salıverilme için gerekli olan süreyi iyi halli geçirmesine rağmen Cezaevi İdare ve Gözlem Kurulu, tahliye edildiği takdirde *'topluma uyum sağlayamayacağı'* gibi soyut ve hukuka aykırı bir gerekçeyle 3 ay daha cezaevinde kalmasına karar vermiştir. Daha sonraki incelemede 3 ay daha uzatma kararı verilmiştir. 20 Şubat 2024 tarihinde şartla tahliye olması beklenen Odabaşı hakkında 20 Şubat 2024 tarihinde önce iyi hal kararı verilmesine rağmen bir gün sonra iyi halli olmadığına ilişkin verilen karar nedeniyle koşullu salıverilmesi bir kez daha engellenmiştir.⁶⁷

Cezaevinde 4 ameliyat geçiren Odabaşı ciddi sağlık sorunları yaşamıştır. Pandemi döneminde iç karın yırtılması nedeni ile Dışkapı Devlet Hastanesine yatırıldı. Ameliyat sonrası yatakta kolu yatağa kelepçeli olarak tutulmuştur. Bir gün sonra ise taburcu edilerek cezaevine gönderilmiştir. Bu kadar ağır sağlık sorunları yaşayan Odabaşı'nın halen aynı sağlık sorunları devam etmektedir. Cezaevindeki sürecinin çoğunluğunu hastalıklarla mücadeleyle geçirmesine rağmen ve herhangi bir disiplin cezası bulunmamasına rağmen cezaevi idare ve gözlem kurulu keyfi olarak Odabaşı'nın koşullu salıverilme hakkını gasp etmiştir.⁶⁸

⁶⁷ Kronos, "Sincan Cezaevi, avukat Ali Odabaşı'nı keyfi olarak hapiste tutuyor", 11 Nisan 2024, <https://kronos37.news/tutuklu-avukatin-esi-sincan-cezaevine-sesleniyorum-esimin-yasam-hakkiyla-oyunuyorsunuz/>

⁶⁸ International Journalists Association (IJA), "Zaman Eski Yazı İşleri Müdürü Ali Odabaşı Keyfi Olarak Tutuklu Tutuluyor", 13 Mayıs 2024, <https://internationaljournalists.org/zaman-eski-yazi-isleri-muduru-ali-odabasi-keyfi-olarak-tutuklu-tutuluyor/>

d. Malezya'dan Kaçırılarak Getirilen İsmet Özçelik'in Hasta Olmasına Rağmen Zeytin Çekirdeğinden Tespih Yaptığı İçin Denetimli Serbestlikten Mahrum Bırakılması

Uzun yıllardır Malezya'da yaşayan eğitimci İsmet Özçelik, MİT tarafından yasadışı yollarla kaçırılarak Türkiye'ye getirilmiştir. Aynı tarihte başka eğitimciler de Malezya'da MİT tarafından kaçırılmıştır. Malezya'dan kaçırılan bu kişilere ilişkin yapılan başvuru üzerine BM İnsan Hakları Komitesi, Özçelik ve Karaman kararında; Malezya'dan Türk istihbaratı tarafından kaçırılan iki Türk vatandaşının, Türkiye'de tutuklanmalarının makuliyet ve gereklilik kriterlerini karşılamadığı gerekçesiyle BM Medeni ve Siyasi Haklar Sözleşmesinin 9. 1-3 maddesindeki özgürlük ve güvenlik haklarının ihlal edildiği sonucuna varmıştır.⁶⁹

Kalp ve şeker hastası olan Özçelik, Gülen Hareketi soruşturmaları kapsamında yargılandığı davada 9 yıl 11 ay hapis cezasına çarptırıldı.⁷⁰ MİT'in 2017'de Malezya'dan kaçırarak Türkiye'ye getirdiği İsmet Özçelik, birçok tutuklu ve hükümlünün yaptığı gibi cezaevi yönetiminin izin verdiği plastik çataldan bozma bir aletle zeytin çekirdeklerini delerek tespih yapıyordu. Özçelik hakkında bundan dolayı cezaevi görevlileri tarafından tutanak düzenlendi. Düzenlenen bu tutanak nedeniyle Özçelik'e 15 gün hücre disiplin cezası verildi. Düzenlenen tutanak çerçevesinde hakkında kamu davası açılan Özçelik'e cezaevinde zeytin çekirdeklerini delip tespih yaptığı için 10 ay hapis cezasına çarptırıldı. Aynı zamanda kalp ve şeker hastası olan İsmet Özçelik, cezasını iyi halli ve disiplin cezası olmadan infaz etmesine karşın, denetimli serbestlikten faydalanmasına 6 gün kala keyfi olarak açılan bu disiplin soruşturması gerekçesiyle denetimli serbestlikten faydalanması engellenmiştir⁷¹.

e. Denetimli Serbestlik Beklerken Vefat Eden Adil Somali

⁶⁹ UN Human Rights Committee, Communication No 2980/2017, İsmet Özçelik and Turgay Karaman v. Turkey, UN Doc. CCPR/C/125/D/2980/2017., 23 September 2019, https://tbinternet.ohchr.org/_layouts/15/treatybodyexternal/Download.aspx?symbolno=CCPR%2FC%2F125%2FD%2F2980%2F2017&Lang=en

⁷⁰ Advocates of Silenced Turkey (AST): "Global Purge": 144 Abductions Conducted By The Turkish Government In Turkey And Abroad", June 23, 2021, <https://silencedturkey.org/global-purge-1-144-abductions-conducted-by-the-turkish-government-in-turkey-and-abroad>

⁷¹ Stockholm Center for Freedom, "Man imprisoned on Gülen links to spend 10 more months behind bars for making prayer beads", November 8, 2023, <https://stockholmcf.org/man-imprisoned-on-gulen-links-to-spend-10-more-months-behind-bars-for-making-prayer-beads/>

İzmir'in Ödemiş ilçesinde Gülen Hareketine yönelik soruşturmalar kapsamında tutuklanan Adil Somalı bir yıl tutuklu kaldıktan sonra tahliye oldu. Ödemiş'te sebze ve çiçek tohumu satarak ailesinin geçimini sağlayan iki çocuk babası Somalı hakkında açılan davada kendisine 6 yıl 3 ay hapis cezası verildi. Verilen hapis cezasının kesinleşmesi üzerine Adil Somalı tekrar cezaevine gönderildi. 11 Temmuz 2024 tarihi itibarıyla denetimli serbestlikten faydalanmaya hak kazandı. Bundan dolayı da açık cezaevine nakledildi. Somalı bulunduğu Ödemiş T Tipi Cezaevinde denetimli serbestlikten faydalanma talebinde bulundu ancak İdare ve Gözlem Kurulu toplanmayınca cezaevinde kalacağı süre otomatik olarak uzadı. Cezaevinde kalacağı sürenin uzadığını öğrenen Somalı havale geçirerek komaya girdi. Hastaneye kaldırılan Somalı 20 Temmuz 2024 tarihinde 58 yaşında vefat etti⁷².

F. AVRUPA İNSAN HAKLARI MAHKEMESİ'NİN KONUYA BAKIŞ AÇISI

Avrupa insan Hakları Mahkemesi (AİHM), istikrarlı bir şekilde infaza ilişkin yargılamaların AİHS'in 6. maddesi anlamında "cezai bir isnada" ilişkin olmadığı; dolayısıyla bu işlemler hakkında adil yargılanma hakkının geçerli olmayacağına hükmetmektedir. Bu nedenle bu yargılamalara ilişkin başvurular, şikâyet edilen konunun adil yargılanma hakkının kapsamına girmediği gerekçesiyle reddedilmektedir (*Montcornet de Caumont/Fransa (k.k.)*, No. 59290/00, 13.5.2003; *Hudec/Slovakya (k.k.)*, No. 4123/02, 24.10.2006; *Beier/Almanya (k.k.)*, No. 20579/04, 22.1.2008).

AİHM, af yahut koşullu salıverme imkânlarından yararlanamama şikâyetinin dile getirildiği bir başvuruda, Sözleşme'nin izne bağlı ya da bir gereklilik olarak şartlı tahliye kararı verilmesi yönünde bir hak tesis etmediğini belirtmiş ve konunun adil yargılanma hakkı kapsamına girmediğini belirtmiştir. (*Jankauskas/Litvanya*, B. No: 59304/00, 16/12/2003). Bununla birlikte, AİHM, aşağıda değineceğimiz Yusuf

⁷² Kronos, "Sebze tohumu satıyordu: Tahliyesi engellenen esnaf cezaevinde hayatını kaybetti", 23.07.2024, <https://kronos37.news/sebze-tohumu-satiyordu-tahliyesi-engellenen-esnaf-cezaevinde-hayatini-kaybetti/>

Orhan/Türkiye kararında ve başka kararlarında konuyu, AİHS'in 5. maddesiyle korunan özgürlük ve güvenlik hakkı kapsamında değerlendirmiştir.

Yusuf Orhan/Türkiye kararı (No. 38358/22, 6.12.2022), tam da cezaevi idaresinin, kişinin örgütten ayrıldığıнын tespit edilmediği, bu nedenle iyi halli olmadığı yönündeki kararı sonucunda kişiye şartlı tahliye ve denetimli serbestlik hakkının tanınmamasına ilişkindir.

Mahkeme kararında; Cezaevi İdare ve Gözlem Kurulunun, bir hükümlünün örgütten fiilen ayrılıp-ayrılmadığını ve bu örgüte mensup kişilerin bulunduğu koğuştan çıkarılıp başka bir koğuşa (tarafsız koğuş) nakledilme talebinin gerçekten örgütten ayrılmayı yansıtmadığını veya talebin yalnızca samimiyetsize örgütten ayrıldığını iddia ederek şartlı salıverilme gibi menfaatler elde etmeyi amaçlayıp-amaçlamadığını belirlerken açıkça bir miktar takdir marjına sahip olduğunu belirtmiştir.

AİHM, şartlı tahliyenin doğası gereği otomatik olmadığını, yetkililerin böyle bir talebi başvurana otomatik vermek zorunda olmadıklarını ve bu konuda takdir yetkisine sahip olduklarını belirtmiştir.

AİHM, Orhan/Türkiye kararında, yetkililerin bu yetkiyi kullanırken, hükümlünün bağlı bulunduğu örgütten ayrılıp- ayrılmadığı hususunu değerlendirirken, keyfi ve açıkça makul olmayan bir şekilde değerlendirdiklerine dair herhangi bir belirti bulunmadığını belirterek kabul edilmezlik kararı vermiştir. Yani AİHM, cezaevi idare ve gözlem kurullarının, hükümlünün iyi halli olup olmadığına dair karar verirken takdir yetkisi olduğunu, ancak bu yetkisini keyfi ve açıkça makul olmayan bir şekilde kullanamayacağını belirtmiştir.

G.ULUSAL VE ULUSLARARASI İNSAN HAKLARI KURULUŞLARININ TÜRKİYE'DEKİ DENETİMLİ SERBESTLİK UYGULAMALARINA İLİŞKİN GÖRÜŞ VE ELEŞTİRİLERİ

Yukarıda yer verilen örnek vakalar gibi binlerce vakada cezaevi idare ve gözlem kurulları, keyfi ve ayrımcı bir uygulamayla özellikle terör hükümlülerinin başta denetimli serbestlik ve koşullu salıverilme olmak üzere birçok hakkını gasp etmektedirler. Bu husus insan hakları alanında faaliyet yürüten birçok kurum ve kuruluş tarafından da dile getirilmektedir. Özellikle ağır veya kronik hasta olmasına

rağmen denetimli serbestlikten mahrum bırakılan hükümlülerin durumu birçok raporda yer almıştır.

Bu bağlamda Uluslararası Af Örgütü'nün (**Amnesty International**), hazırladığı "*Türkiye: Tahliye Yasası Ayrımcılık Yapmamalı*" (*"Turkey: Prisoners' Release Law Must Not Discriminate"*) başlıklı 31 Mart 2020 tarihli raporda, Türk hükümetinin pandemi sırasında aşırı kalabalığı azaltmak için 100.000'e kadar mahpusun tahliyesini öngören bir yasa çıkardığı, ancak bu yasanın Türkiye'nin terörle mücadele yasaları kapsamında haksız yere tutuklu bulunan birçok mahpusu kapsam dışı bıraktığı vurgulanmıştır. Rapor, aşırı kalabalık ve sağlıksız koşullarda risk altında kalmaya devam eden siyasi mahpusları, gazetecileri ve insan hakları savunucularını orantısız bir şekilde etkileyen tahliyelerin seçici niteliğini eleştirmektedir. Uluslararası Af Örgütü, bu istisnaların ayrımcı olduğunu ve Türkiye ceza infaz sistemindeki insan hakları ihlallerini ele almakta başarısız olduğunu dile getirmektedir.

Uluslararası Af Örgütü Türkiye'deki hasta hükümlülerin durumuna ilişkin başka raporlar da yayımlamıştır. Bu raporlarda, hasta hükümlülerin denetimli serbestlikten yararlandırılmamasına dair ciddi eleştiriler dile getirilmektedir. Özellikle 2016'dan bu yana, 15 Temmuz darbe girişimi sonrası cezaevlerindeki hasta mahpus sayısında artış olduğuna dikkat çekilmektedir. Raporda, hasta mahpusların tıbbi müdahaleye erişimde zorluklar yaşadığı ve cezaevindeki koşulların bu kişilerin sağlığını daha da kötüleştirdiği belirtilmektedir. Uluslararası Af Örgütü, Türkiye'nin hasta mahpuslar için denetimli serbestlik uygulamalarını genişletmesi gerektiğini vurgulamaktadır. Uluslararası Af Örgütü, özellikle COVID-19 salgını bağlamında Türkiye'deki denetimli serbestlik sistemine ilişkin önemli endişelerini dile getirmektedir⁷³.

İnsan Hakları İzleme Örgütü (HRW), hazırladığı birçok raporda, Türkiye'de denetimli serbestlik sisteminin ayrımcı bir şekilde kullanıldığını, muğlak ve geniş terörle mücadele suçlamaları altında tutuklu bulunanların genellikle kapsam dışında bırakıldığını vurgulamaktadır. HRW'ye göre bu ayrımcı uygulamalar, Türkiye'nin hukuk sistemini terörle mücadele kisvesi altında muhalefeti bastırmak ve siyasi muhalifleri cezalandırmak için kullandığı eleştirilerine yol açmıştır. HRW, denetimli serbestlik ve şartlı tahliyelerin bu şekilde ayrımcı uygulanmasının Türkiye'deki

⁷³ Amnesty International: "Turkey: Prisoners' release law must not discriminate", March 31, 2020, <https://www.amnesty.org/en/documents/eur44/2058/2020/en/>

cezaevlerinde zaten kötü olan koşulları daha da kötüleştirdiğini ve uluslararası insan hakları standartlarının ağır bir ihlali anlamına geldiğini vurgulamaktadır⁷⁴.

Her iki örgüt de Türk hükümetine denetimli serbestlik yasasını adil bir şekilde uygulaması ve tüm mahpusların, özellikle de sağlık durumları veya haksız tutuklamalar nedeniyle daha yüksek risk altında olanların, tahliye için değerlendirilmesini sağlaması çağrısında bulunmaktadır.

İnsan Hakları Derneği de 1 Haziran 2024 tarihinde kamuoyuna açıkladığı “*Türkiye Hapishanelerinde Hak İzleme Raporu 2023*” isimli raporunda 29/12/2020 tarihinde 31349 sayılı Resmi Gazete’de yayınlanarak yürürlüğe giren “*Gözlem ve Sınıflandırma Merkezleri ile Hükümlülerin Değerlendirmesine Dair Yönetmelik*” oluşturulan kurulların, kendilerini mahkeme yerine koyarak mahpuslar hakkında iyi halli olup olmama durumları hakkında değerlendirmede bulunmasını; ve bu şekilde hükümlülerin koşullu salıverilme ve denetimli serbestlik haklarından yararlanıp yararlanmayacaklarına karar vermesini eleştir konusu yapmıştır. Rapora göre, gözlem kurulları mahpusların iyi halli olup olmadığına karar verirken soyut ve sübjektif yorumlarda bulunmakta, siyasi mahpuslardan da pişman olduklarına dair beyan istemektedirler. Bu kararlardan kaynaklı olarak yüzlerce politik mahpus denetimli serbestlik ve koşullu salıverilme haklarından mahrum bırakılmaktadır.⁷⁵

Türkiye İnsan Hakları Vakfı’nın 10 Aralık 2023 tarihinde açıkladığı “*Verilerle 2023 Yılında Türkiye’de İnsan Hakları İhlalleri*”, konulu Raporda siyasal iktidarın hukuku bir baskı ve sindirme aracı olarak kullanmasının sonucunda hapsedmenin siyasal iktidar açısından asli bir yönetme tekniği haline getirildiği belirtilmiştir. Raporda hapishanelere girişten itibaren çeşitli nedenlerle (çıplak arama, kelepçeli muayene, ayakta tekmil vererek sayım gibi) uygulanan kaba dayak, her türden keyfi muamele ve keyfi disiplin cezaları, hücre cezaları, sürgün ve sevkler yakın tarihte görülmedik boyutlara ulaştığı belirtilmiştir. Hapishanelerde, sağlığa, yiyecek ve suya, hijyen

⁷⁴ HRW: Turkey Should Protect All Prisoners from Pandemic, March 23, 2020, <https://www.hrw.org/news/2020/03/23/turkey-should-protect-all-prisoners-pandemic>

⁷⁵ İnsan Hakları Derneği: “Türkiye Hapishanelerinde Hak İzleme Raporu 2023” , 01/06/2024, <https://www.ihd.org.tr/wp-content/uploads/2024/06/2023-Y%C4%B1l%C4%B1-Hapishane-Raporu.pdf>

malzemelerine erişimde yaşanan ihlallerin işkence ve diğer kötü muamele niteliğinde olduğu da vurgulanmıştır.⁷⁶

İnsan Hakları ve Mazlumlar İçin Dayanışma Derneği (MAZLUMDER) Genel Başkanı avukat Kaya Kartal da, hem denetimli serbestlik hem de hasta tutukluların içeride bırakılması konusunda ciddi bir keyfiliğin olduğunu, hasta mahpuslar konusunda Adli Tıp Kurumu'nun keyfi bir tavır takındığını, cezaevinde tutulamayacağı anlaşılan insanların bile tahliye edilmediğini; ancak diğer taraftan "devletin beyazları" söz konusu olduğunda çok rahatça raporlar düzenleyip serbest bırakabildiklerini, örneğin 28 Subat davasından hükümlü olan generallerin serbest bırakıldığını söylemiştir. Kartal, özellikle son yıllarda siyasi mahpuslarla alakalı olarak hem denetimli serbestlik hem de şartlı tahliye sürelerini yakmaya dönük bir tavır olduğunu, Mecliste çıkarılan yeni düzenlemeyle çok daha ağır suçlardaki birçok insan serbest bırakılırken, siyasi mahpuslarla ilgili basit gerekçelerle hakları ellerinden alınarak denetimli serbestliklerinin maalesef yakıldığını söylemiştir.⁷⁷

Aynı şekilde insan hakları alanında yaptığı çalışmalarıyla bilinen DEM Parti Milletvekili Dr. Ömer Faruk Gergerlioğlu da denetimli serbestlikte keyfi kararların verildiği görüşünü sıklıkla dile getirmektedir. Yine Demokrasi ve Atılım Partisi Hukuk ve Adalet Politikaları Başkanı İstanbul Milletvekili Mustafa Yeneroğlu ise ceza hukuku alanında Türkiye'de uzun zamandır ciddi hak ihlallerinin yaşandığına ve denetimli serbestlik süresi dolmasına rağmen cezaevi yönetimlerinin kişileri cezalandırmaya devam ettiğine ve bu hususların ceza infaz hukukunun ilkelerine de aykırı olduğuna vurgu yapmaktadırlar.

⁷⁶ Türkiye İnsan Hakları Vakfı: "Verilerle 2023 Yılında Türkiye'de İnsan Hakları İhlalleri", 10 Aralık 2023, <https://tihv.org.tr/wp-content/uploads/2023/12/EK-Verilerle-2023-Yilinda-Turkiyede-Insan-Haklari-Ihlalleri-2.pdf>

⁷⁷ Independent Türkçe, "'Denetimli serbestlikte keyfi uygulama' iddiası... Aktivistler: Uygulama çığırından çıktı, keyfilik arttı", 9 Ağustos 2023, <https://www.indyturk.com/node/653816/haber/denetimli-serbestlikte-keyfi-uygulama-iddias%C4%B1%E2%80%A6-aktivistler-uygulama-%C3%A7%C4%B1%C4%9F%C4%B1r%C4%B1ndan>

SONUÇ

Terör suçlusu hükümlülerin denetimli serbestlik ve koşullu salıvermeye ilişkin olarak karşılaştıkları ayrımcı uygulamalara bütüncül olarak baktığımızda, sorunun büyük ölçüde 2020 yılında infaz kanununda yapılan değişikliklerden sonra yaşanmaya başladığı görülmektedir. 2020 yılında infaz kanununda yapılan değişikliklerin ve cezaevi idare ve gözlem kurullarının takdir yetkilerini hükümlüler aleyhine kullanmaya başlamalarının altında yatan neden ise, Türk yargısınca “FETÖ” suçlamasıyla mahkum olan hükümlülerin yasal denetimli serbestlik ve koşullu salıverme sürelerinin gelmeye başlamış olmasıdır.

Yaşanan hak ihlalleri, mevzuattan kaynaklanan nedenlerin yanı sıra ayrımcı uygulamalardan da kaynaklanmaktadır. Cezaevi idare ve gözlem kurullarının takdir yetkilerini, sınırlarını aşan şekilde keyfi olarak kullandıkları görülmektedir. Keyfiliğin temelinde ise terör suçlarından hükümlü olanlara yönelik oluşturulan sistematik ayrımcı uygulamalar yatmaktadır.

AİHM’nin de belirttiği üzere, cezaevi idare ve gözlem kurullarının, hükümlünün iyi halli olup olmadığına dair kararları verirken bir miktar takdir marjının olması doğaldır. Ancak kişilerin hapiste kalma sürelerini (örneğin 10 yıl hapis cezası alan hükümlü için takdir hakkının kullanılacağı süre 2 yıl 6 aydır), özgürlüklerini doğrudan etkileyen bir konuda takdir yetkisi asla keyfi kullanılmamalı, verilen kararlar somut, denetlenebilir yasal delillerle gerekçelendirilmelidir. Kararın gerekçesi okunduğunda, makul çoğunluğun “*verilen karar doğrudur*” diyeceği haklı ve somut gerekçeler sunulmalıdır. Ancak uygulamada cezaevi idare ve gözlem kurullarının kararlarını, somut, denetlenebilir yasal delillerle gerekçelendirmedikleri, mevzuatta yazılı ifadeleri olduğu gibi yazmakla yetindikleri görülmektedir.

Cezaevi idare ve gözlem kurullarının, soruşturma ve kovuşturma safahatında üzerlerine atılı suçlamaları kabul etmeyen hükümlüleri, cezanın infazı aşamasında atılı suçlamaları kabul etmeye zorladıkları ve kabul etmeyenleri de iyi halli olmadığına dair karar vermek suretiyle cezalandırdıkları görülmektedir.

Cezaevi İdare ve gözlem kurulları tarafından verilen hükümlünün iyi halli olmadığına (*Samimiyetin tasdiki*) dair kararlara karşı şikayet ve itiraz üzerine, hukukilik ve yerindelik denetimi yapmakla görevli infaz hakimlikleri ve ağır ceza mahkemelerinin, çoğunlukla, idare ve gözlem kurulunca takdir yetkisi kapsamında gözleme dayalı karar verildiği denilmek suretiyle şikayet ve itirazları reddettikleri görülmektedir. Anayasa mahkemesinin ise, hükümlülerin cezalarının koşullu

salıverilmelerine kadar olan kısmını, denetimli serbestlik tedbiri uygulanmak suretiyle cezaevi dışında geçirebilmelerine dair yapılan bireysel başvurularda, konunun esasına bile girmeksizin kabul edilemezlik kararları verdiği görülmektedir.

Türk mevzuatında, teorik olarak yaşanan bu hak ihlallerini önleyebilecek çok sayıda hukuki kurum (İnfaz hakimliği, Ağır Ceza Mahkemesi, Yargıtay, Anayasa Mahkemesi ve hatta kısmen Türkiye İnsan Hakları ve Eşitlik Kurumu) olmasına rağmen, maalesef bu kurumların çoğunlukla, cezaevi idare ve gözlem kurullarının sebep olduğu bu hak ihlallerine göz yumdukları, etkin bir hukukilik ve yerindelik denetimi yapmadıkları, bu denetimin yapılmamasının da, cezaevi idare ve gözlem kurullarını keyfi karar alma noktasında cesaretlendirmiş olduğu görülmektedir.

Sonuç itibariyle, hükümlüler aleyhine somut yasal gerekçe olmadan keyfi olarak verilen iyi halli olmadığına dair kararlar ve bu kararlara yönelik etkin bir hukuki ve yerindelik denetiminin yapılmaması neticesinde, hükümlüler 5275 sayılı İnfaz Kanunu'nun sağladığı denetimli serbestlik ve koşullu salıverme hakkından yararlanamamakta, cezaevinde kalma süreleri uzamakta, bu keyfi kararlar nedeniyle hürriyetlerinden yoksun kalmaktadırlar.

Terör suçlusu hükümlülerin özellikle 2020 yılından sonra yaşamış oldukları, bir anlamda da politik temelli olan bu sorunun, hükümetin bu soruna ilişkin politikasındaki değişiklik ile beraber, cezaevi idare ve gözlem kurulları tarafından verilen hükümlünün iyi halli olmadığına (Samimiyetin tasdiki) dair kararların etkin bir şekilde hukukilik ve yerindelik denetiminin yapılması ve kanunilik ilkesine aykırı olan Açık Cezaevine Ayrılma Yönetmeliği'nin 6/2-ç maddesindeki düzenlemesinin ilgili yönetmelikten tamamen çıkartılması ile birlikte önemli ölçüde çözülebileceği düşünülmektedir.